

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2023. június • XXXIV. évfolyam 6. (391.) szám

Ára: 400 Ft

- 150 éve született Nagy István festőművés
- Mindene volt az oktatás – Búcsú Dr. Faludi Gábortól
- Zenélés, éneklés, fuvolaoktatás –
Interjú Horváth Katalinnal és Bednárík Hannával
- Kétszer úszta át a Dunát – Rainer Róbert háborús naplója
- Dinoszaurusz-lelőhely a Bakonyban

Fotó: Horváth Katalin

9 771416 446126

Tartalom

- Nagy István 150 (N. Kovács Zita tisztelgő írása)..... 3
- Egy tragikus szerelem emléke a Kálvária temetőben (Jász Anikó sorozatának 10. része)..... 5
- Két tanfelügyelői ellenőrzés és következményei (Sarlós István forrásközlése)..... 6
- Dr. Faludi Gábor (1933–2023) emlékére (Keve Gábor nekrológja)..... 7
- Zenélés, éneklés, tánc és oktatás egy életen át (Zalavári László interjúja Horváth Katalinnal és Bednárk Hannával)..... 9
- Aki kétszer úszta át a Dunát Bajánál 1944-ben (Rainer Róbert második világháborús naplója, közzéteszi: Rainer Pál)..... 13
- Iharkút: világhírű dinoszaurusz-lelőhely a Bakony szívében (Ósi Attila írása)..... 17
- Bácsborsód község története (Nebojszki László könyvismertetése)..... 9
- A lúzer teremtő és az örök Éva (Mayer István színikritikája)..... 20
- Minden felnőtt egyszer gyerek volt, de csak kevesen emlékeznek rá. (Lex Orsolya reflexiói A kis herceg előadásáról)..... 21
- Pecsénye (Szünder Dezső receptje)..... 23
- Galéria Horváth Katalin fotóiból..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap elején
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A Szerkesztő bizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Masa György, Sarlós István, Sipos Loránd,
Szünder Dezső, Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó: Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlasszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

Előfizetés: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944
Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Nyárelő, tanévutó, bemutatók

Mayer János

■ Vannak évek, amikor az iskolai tanév és vele mindenféle évad csak úgy, csendben lecseng, és mindenki megpróbálja elviselni az addigra megérkező kánikulai hőséget. Most valahogy nincs ilyen érzésünk, és nemcsak azért, mert a nagy forróság egyelőre még várat magára. Tele vagyunk eseményekkel, rendezvényekkel; ha mindenhol jelen akarnánk lenni, akkor klónozni kellene magunkat, olyan sok az egyazon időben szervezett bemutató, előadás, kiállítás, és persze az embernek saját munkája és szenvedélye is szokott lenni.

Az ilyen rendezvénydömpingben talán olyan dolgok sem kapnak kellő figyelmet, amelyeknek jelentősége többet is megérne. Városunk legrégebbi középfokú iskolájában például éppen intézményvezetői pályázat folyamata zajlik, ám minthogy az ennek lebonyolításáért felelős tankerület vezetése – törvényes jogaival élve – *nem látta szükségesnek* megkérdezni a pályázók személyéről és programjáról a nevelőtestület, a szülők, az iskolát támogató alapítvány vagy éppen a diákönkormányzat véleményét, a város közönsége minderről akkor szerez tudomást, amikor már a végeredmény is megszületett. Előzetesen nincs okunk megkérdőjelezni a majdani döntés bölcsességét, és persze nem is olyan kérdés ez, amelyről (helyi) népszavazást kellene tartani, de talán a nyilvánosság többet is megérdemelne annál, mint hogy elolvashatja a két jelölt pályázatát az intézmény elég szegényes honlapján. Azért valahogy azt hinné az ember, hogy egy több mint 250 éves, országos hírű gimnázium irányítása mégiscsak olyan helyi közügy, amelynek nem kizárólag néhány tisztviselő hivatalnok döntésén kellene múlnia... De lehet, hogy a nyilvánosságot mindez nem is érdekli?

Nekünk sem telt munka nélkül az elmúlt egy hónap: ismét volt egy Honpolgár-estünk, elvégeztük a vadonatúj kiadványunk utolsó simításait, szerveztük a könyvbemutatót, és persze a júniusi lapszámot is össze kellett állítanunk. (Közben meg a főszerkesztőre és több munkatársunkra várt még néhány kijavítandó érettségi dolgozat is – szép az élet, ha zajlik...) Mire ezeket a sorokat olvassák, már mindegyiken túl vagyunk, és talán a hóhullám is megérkezett, és lehet, hogy némely fontos

kérdés is eldőlt, a lapszám megjelenése után már csak az évad utolsó előadása vár ránk. (Meg persze a szóbeli érettségi vizsgák és a nyári dupla lapszám.)

Általában nyáron állunk neki a *Bajai Honpolgár-estek* következő évada tervezésének is. Ötlet, izgalmas téma, készséges előadó éppen lenne jövőre is, csak nagy kérdés, hogy anyagi fedezetünk is meglesz-e hozzá. Van ugyan remény arra, hogy alapítványunk idén is kap városi támogatást (az elmúlt 25 évben olyan még nem volt, hogy ne kapott volna), csak nem mindegy, hogy mennyit és mikor. Komoly előadás-sorozatot tervezni csak biztos pénzügyi háttérrel lehet, és ez egyelőre hiányzik hozzá. Egyben azonban az olvasó- és Honpolgár-est látogató közönség biztos lehet: ha folytatódik a sorozat, továbbra is kiváló színvonalú előadásokat és izgalmas előadókat kínálunk, belépődíj nélkül. Természetesen ha valaki szívesen támogatná munkánkat, az többféle formában megteheti a jövőben is, ezt ezután is köszönettel fogadjuk.

Szóval azért látható, hogy úgy futunk neki a nyári szünetnek – ami persze a lap számára csak júliusban kezdődik majd –, hogy bőven vannak még előttünk nyitott, megoldásra váró kérdések, bizonytalanságok, és akkor a helyi közélet és politika boszorkánykonyhájáról nem is beszélünk. Lehet, hogy mire a diákok visszaiúlnak az iskolapadba, nemcsak a Bélában lesz már új igazgató (vagy épp a régít erősíti meg), hanem tele leszünk jobbnál jobb polgármester- és önkormányzati képviselőjelöltekkel is, és megint elkezdődik egy kampánysorozat, pedig még az előzőeket sem hevertük ki. Úgy hiányzott már az öntudatos helyi Tökmag Jankók, nagyszájú percmemberkék és szürke (másod)hegedős „tanácsadóik” verbális csatája, lejárató kampánya, fizetett vagy épp pozíciókkal kecsegtetett, netán csak naivan rajongó híveik okoskodása, hogy már irtózunk is egy kis nyugalomtól! (Ja, nem.) Ki tudja, miért, de egyre gyakrabban jár az eszemben a régi nóta szövege: „*Most a szeretet mostoha/ A ma fia a maffia/ Mindent elborít a fekete éjszaka./ Csalás minden, értsd hát meg./ Nincsen semmi esélyed/ Még a verseny előtt mindig legyőznek...*” Jó lenne hinni, hogy ezek a szavak csak jó 25 évvel ezelőtt voltak érvényesek. ■

Nagy István 150

N. Kovács Zita

■ Csikmindszent és Baja *Nagy István* miatt, Nagy Istvánért három alkalommal is találkozunk 2023-ban: március 28-án, június 30-án és szeptember 8-án. Az 1873. március 28-án Csikmindszinten született, majd 1937. február 13-án, Baján elhunyt festőművész, Nagy István életműve és emléke előtt a csikszeredai *Csiki Székely Múzeum* és a bajai *Türr István Múzeum* szakmai együttműködéssel: kiállításokkal, kiadványokkal és konferenciával tiszteleg. Az emlékév rendezvényei a szülőfaluban, Csikmindszinten március 28-án reggel kezdődtek, ahol sokan helyezték el az emlékezés, a tisztelet és a szeretet virágait a -32

A csikszeredai kiállítás megnyitóján átadtam Baja város és a Türr István Múzeum tiszteletteljes köszöntését, mert aki ismeri Baja városát, az tudja, hogy Nagy István jelenlétével, életével, művészetével, örökségével örökre megváltoztatta azt. A bajai Kálvária temetőben alusza örök álmát a festő, aki még ma is sok titkát őrzi előttünk.

Nagy Istvánnak köszönhetem életem egyik legnagyobb kalandját, amely több mint két évtizeddel ezelőtt kezdődött, s nem múlik el év, hogy ne lépjen meg új adatokkal, művekkel, történetekkel, kérdésekkel. (A Csiki Székely Múzeum kiállításában is találtam válaszokat: több, Baján született festmény.) Nagy Istvánnak köszönhetem, hogy művészettörténészként, muzeológusként tudom: lehet művészetet teória nélkül csinálni, és lehet művészetről teória nélkül beszélni.

Van igazság *Petrarca* mondásában, aki szerint a túlságosan sok olvasmány éppoly akadály lehet a gondolkodásnak és megértésnek, ahogyan a hadvezért gátolhatja a diadal kivívásában, hogy seregei túl sokasak. Nagy István életművének ma ismert monumentális,

több ezres darabszáma, a róla és művészetéről az elmúlt évszázadban született források és publikációk bősége hasonló helyzet elé állítja az életművét, a művészt bemutatni kívánó szakembereket. Nagy István művésze az ember számára nehéz problémát vet fel: vajon lehetséges volt-e a 20. század első négy évtizedében, vagy lehetséges-e ma, a 21. század első két évtizedében, a világtörténelem egy újabb forrongó időszakában, amikor bárhová tekintünk, mindenhol megszámlálhatatlan kérdőjel között élünk, és legfontosabb fegyverünk a tudatos tájékozódás, szóval lehetséges-e ilyen körülmények között minden teória nélkül művészetet csinálni, illetve lehetséges-e minden teória nélkül művészetről beszélni?

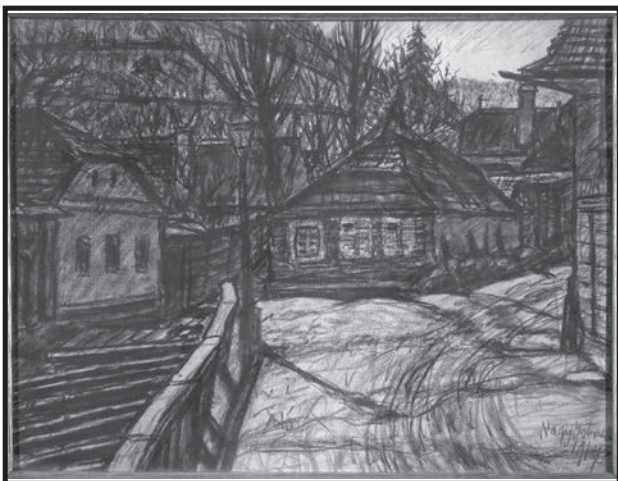
Nagy István azzal lép meg bennünket, hogy igen, lehet: nem támaszkodva senkire és semmire, csak önmagára. Nem ápolta kapcsolatát egyetlen iskolával, művészeti csoportosulással, nem tartozott egyetlen irányzathoz sem. Nagy István azzal lép meg bennünket, hogy a festő semmi egyebet nem csinál, „csak” dolgozik, alkot, teremt. És ez az a meglepetés, amely minden alkotásánál újra és újra hat. Szemünkkel keressük a felületen krétája hegyének nyomát, pengéje karcos barázdáit, hüvelyk- és mutatóujja érdes simításait, tenyere mintázását. Vele együtt igyekszünk belenyúlni a képbe, keressük a vonalak és színek mögötti gondolati és lélektani vázszerkezetet, struktúrát, az ösztönös gesztusokat. Körüljárjuk témájában, tereiben, részleteiben, színeiben, mélységeiben, önkéntelen reminiscenciáiban.

Nem a gondosan kidolgozott részletek művésze: alkotásaiban a legelső feltűnő vonás egy sajátos, monumentális nagyvonalúság és a széles nyugalomba zárt drámaiság. Minden műve kompozíciójának legfeltűnőbb sajátossága ez. Művei arányaival már a legelső pillanatban az erőt sugározza – és ez az erőélmény az, amely bennünk képbenyomásként a legerősebben él. Olyan fesztelenül, könnyed eleganciával, természetesen bánik a házakkal, fákkal, emberekkel, állatokkal, mintha azok játékszerek lennének egy gyermek kezében, amelyeket kedve, tetszése szerint illeszt össze – látszólag reprezentatív igényesség és hierarchikus megkülönböztetés nélkül. A maga sajátos-

san Nagy István-i összegző egyszerűsítésével ábrázol mindent fontoskodástól mentes, laza körülírásal.

Népballadaink, népdalaink esszenciális tömörségével szól hozzánk a 150 éve született művész. Nem dramatizál, és nem merül el a részletekben. Egyszerűen a legjellemzőbb, legmeghatározóbb tényeket közli. Nem tesz hozzá és nem vesz el belőle semmit. Dokumentál. A természet sajátosságait épp olyan magától értetődő természetességgel és egyszerűséggel veszi tudomásul, mint egy arc személyes vonásait. Nem teszi szebbé, izgalmasabbá, varázslatosabbá, csak megtalálja és felemeli. Megmutatja nekünk is. Hogy lássuk. Hogy *valóban* lássuk. A látvány valóságával hitelesíti a balladákban és a népdalokban ismert elsüllyedt világot. Ebben az igyekezetében válik valóban hasonlóvá az igazi népművészekhez, a népdalok ismeretlen szerzőihez. Alkotásain rajta van a kollektivitás keze nyoma, de magjában egy zseniális szubjektum egyetlen pillanata, a megtalálás pillanata van.

A legmagasabb művészeti követelményeket láthatjuk Nagy István művészetében megoldva. Látszólag formálisan és ösztönösen, mintha a véletlenek által és úgy, hogy a hatások benne erősebbek, mint azokban a művekben, ahol tudjuk, tudatosan törekedtek erre. Persze, ez sohasem a véletlen, ez Nagy István műve: a szimmetriáról beszélhetünk, amely csodálatos harmóniában öleli át a felületeket. A ritmusról, amely pontosan ott keletkezik, ahol egy felületet arányosan felosztott és periodikusan ismételt motívumokkal borított be. Sajátos színhasználatáról, ahol a fekete tömör mélységét egyszer csak vakítóan át-

Nagy István: Falusi utca (1917)

Emléktábla Nagy István szülőházának helyén

sítja a fény.

A kézműves takarékoságról, amely a lelki erőnek Nagy István-i mélységében jelentésseljes tisztasággá válik.

Mert aki a tiszta színeket szereti, az itt megtalálhatja a legtisztábbakat. Aki az egyszerűsége vágyik, az itt megtalálja, mint talán sehol másutt. Talán csak a gyermekkorunkban: a tökéletes egyszerűség, a tökéletes tisztaság, a tökéletes időtlenség, a tökéletes mezítlenség időszakában. Nagy István művészete is a gyermekkorhoz, az emberiség gyermekkorához közeli időtlenséget áraszt. Olyan időlélménnyel találkozhatunk művészetében, mint a gyermekkorban és a népművészetben. Ahol élet és halál, generációk, korszakok, évtizedek és évszázadok elválaszthatatlanul egybeosódnak, együtt van, szinte egy időben az elmúlás és az újjászületés. S mint a gyermekrajzokat, a népdalokat vagy a népmeséket, úgy Nagy István műveit sem a publicitás igénye szülte, hanem egy ösztönös vágy a megnyilatkozásra, közös örökségünk felmutatására és átörökítésére. Mint egy-egy saját gyermek, született kezéből több ezer alkotása. Ugyanaz a végtelen gyöngédség, finomság, mélység árad belőlük, amely őket megteremtette. Megismételhetetlenül. S amikor vásárlások alkalmával Baján felesége megmutatta lelkének egy-egy mezítlén darabját, Nagy István jelen sem tudott lenni. Kerülte a kíváncsi, fürkésző, értetlen pillantásokat.

Sokat gondolkodtam és gondolkodom azon, miért nem ismerték fel és becsülték időben, még életében korszakos jelentőségét? Vajon miért volt olyan nehezen megfeyjthető és nehezen szerethető ez a végtelenül tiszta, őszinte, bátor, időtlenül korszerű művészet? Még most sem tudom a pontos választ, csak azt éreztem a szülőföldön, Csíksországban, Nagy Istvánhoz közel, 200 alkotása ölelésében, hogy művészetével

A szerző az emlékkiállítás képei előtt

megállította az időt: pillanatokot varázsolt végtelen hosszúvá – az idő archeológusaként dolgozott. Művészetében rámutat a világban közös dolgainkra, és mutatóujja senkiéhez sem hasonlítható, és nem érint meg semmit. Talán ezért maradhat az időn kívül, s mint ilyen, ma is mindnyájunké.

A művészettörténet-írásnak és az esztétikának az ókor óta legkülönlegesebb és legtöbbet vitatott problémája a szépség mibenléte. Nagy István művészetének szépségét hadd fogalmazzam meg egy parabolával, amely a kicsit fiatalabb kortárs, *Simone Weil* francia filozófus gondolata: „A szépség egy labirintus. Sokan elindulnak benne. Legtöbbször félúton elfáradnak és megállnak. Csak kevesen jutnak el a labirintus közepébe. Ott Isten várja, fölzabálja és kiokádja őket. Akkor kijönnek a labirintusból, megállnak a labirintus előtt, és az arrafelé jövőket szelíden betessékeli.” Vagyis mindenki, bárki elindulhat egyfajta tudatossággal a szépség labirintusában, de vannak a labirintusnak bizonyos szakaszai, amit az ember úgy érez, legszívesebben kihagyja. És ekkor választhat, hogy vállalja-e az életnek ezt a sivatagos szakaszát, és megy tovább, vagy lemond a tovább haladásról.

Nagy István tovább haladt vándorútján, mert elviselni akarta és tudta a teremtett világot, és nem megváltoztatni azt. Ott áll a szépség labirintusának kapujában, és miniket, szemlélőket, rá emlékezőket szelíden, amilyen volt, betessékeli. Emlékezzünk a 150 éve Csíkmindszenten született Nagy Istvánra, mert a hagyomány láncolatát az emlékezet teremti meg, s akárhány, akármilyen sokféle forrásból ered is művészetének vélt vagy valós időszerűsége – öltönbár újrafelfedezése, újakeretezése olykor divatjellegű –, még ebben is van elégtétel. Nem a halott művész számára természetesen, hanem Nagy István élő művészete, gondolatai, életműve élő igazsága számára. (Elhangzott a Csíki Székely Múzeum Nagy István 150. c. kiállításának megnyitóján – a szerk.). ■

Nagy István Csíkszereda és Baja közös kincse

Nagy István: Őzike (Leányka, 1929)

Mesélő bajai sírkövek 10.

Egy tragikus szerelem emléke a Kálvária temetőben

Jász Anikó

■ A Kálvária temető evangélikus parcellájában, Csordás István (1920–1975) és dr. Csordás István (1939–2019) agrármérnök síremlékén a márványtábla fölött van még egy kis bronz lap is, amire finom díszű keretben a következők vannak vésve: „WEINRICH HELLMUTH * 1904–1933 * Magyar Királyi Honvéd Főhadnagy”. Miközben sikerült felfedni, ki a név mögött rejtőző személy, döbbenetes történet rajzolódott ki a régmúltból. A fiatal katonatiszt egy tragikus végű szerelmi dráma egyik szereplője volt. Kilencven évvel ezelőtt, 1933. június 16-án Weinrich Hellmuth és Auer Edit közösen öngyilkosságot követett el.

Két különböző sorsú család gyermekei között szövődött szerelem

A **Weinrich család** Nagyszebenből (ma: Sibiu, Románia), az erdélyi szászok egykori kulturális és kereskedelmi központjából származott. Az evangélikus vallású házaspárnak, *Weinrich Vilmos* katonatisztnak (1870–1938) és *Binder Friderikának* (1878–1970) hat gyermeke született, mindannyian Nagyszebenben. *Weinrich Vilmos* (1898–1960) katonatiszt, vámhivatalnok, *Friderika* (1897–1919) tanítónő, *Vényi*, (1942) *Emő* (1902–1945) katonatiszt, *Hellmuth* katonatiszt (1904–1933), *Hilda* (1906–1979) gyógyszerész, *Margit* (1908–1979) tisztviselő lett. Bár a család szász származású lévén a német nyelv használata természetes volt számukra, a gyermekek magyar iskolákban tanultak. Az édesapa katonatisztként több helyen szolgált, így a család többször változtatott lakhelyet. Néhány évig Kolozsváron, majd Marosvásárhelyen éltek, 1916-ban Nagykanizsára költöztek, 1918-ban pedig végleg Kőszegen

Hellmuth fotója Auer Editről

telepedtek le, amikor az apát a legendás hírvő katonai reáliskolába helyezték. (*Ottlik Géza: Iskola a határon* c. regénye helyszínének modellje.)

Weinrich Hellmuth 1904. április 4-én született Nagyszebenben. Apja és fivérei példáját követve a katonai pályát választotta. Pécssett a Zrínyi Miklós Magyar Királyi Reáliskolai Nevelőintézetben érettségizett 1923-ban, majd a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia elvégzése után 1928-ban honvéd főhadnaggyá avatták.

Auer Edit családja tekintélyes, vagyonos, köztisztviselőben álló család volt Baján. Dédszülei *Auer Ferenc*, a Ferenc Csatorna Részvénytársaság igazgatója (Zombor) és *Türr Borbála* (Türr István nővére) voltak. Nagyapja, *Auer Ferenc* Csávoly község jegyzője, majd a Ferenc Csatorna Részvénytársaság pénztárnoka volt, akinek *Rogitta Juliannával* kötött házasságából 11 gyermek közül nyolcadikként született Edit apja, *Auer* (1942-től *Udvary*) *Emil* (1881 -1944?) Csávolyon. *Szlávy Ilonával* kötött házasságából két leányuk született, *Márta* (1914., Gara) és *Edit* 1915. október 5., Gara). *Auer Emil* 13 évig volt jegyző Bácsbokodon, Garán 12 évig főjegyző, emellett a kalocsai érseki uradalomtól bérelt 2000 hold birtokon gazdálkodott. Tagja volt a bajai törvényhatósági bizottságnak és a gazdasági bizottságnak. Országosan elismert gazdálkodó volt, növénynevelésben, szarvasmarha- és lótenyésztésben kiváló eredményeket ért el, a Csávoly melletti Józsefháza-pusztán tejgazdaságot működtetett.

A tragikus nap, 1933. június 16. (péntek) eseményei

A szerelmi drámáról a helyi sajtó a család fájdalommal együttérző módon nagyon diszkréten számolt be, a részleteket inkább a korabeli országos napilapok közölték. Ezek szerint a Baján két év óta szolgálatot teljesítő 29 éves Weinrich Hellmuth főhadnagy 1931-ben társaságban megismerkedett a 16 éves Auer Edittel, Auer Emil nagybérlő leányával, akit Edinek becézett. A sportos alkatú, jóképű és jó modorú, szabadidejében szívesen fotózó főhadnagy gyakran vendégeskedett a családnál, amikor azonban szerelem szövődött a fiatalok között, kétszer is megkérte Edit kezét, ám az apa elutasította kérését.

A fiatalok ebbe nem nyugodtak bele, továbbra is találkoztak egymással. A visszautasítás oka feltételezések szerint az lehetett, hogy a szülők előbb idősebbik lányukat szerették volna férjhez adni, és a két család közti

vagyoni különbség is szerepet játszhatott. Ezen kívül a katonatisztek házasságkötését szabályozó rendelet is lehetetlenné tette, hogy szülői beleegyezés és jelentős összegű kaució letétbe helyezése nélkül a fiatalok egybekelhessenek. Editet a családja igyekezett távol tartani a kitartó udvarlótól, így a nyarat a Csávoly melletti birtokon töltötték. A leány azonban a tragikus végű pénteki napon Bajára jött a Kölcsey Ferenc utca 39. számú házukba (az egykori lovarda épületébe, ma 35-39. számot viseli), ahonnan délután sétálni indult. Találkoztak Hellmuthtal, majd szerelmének a Péter Pál utca 4. szám alatti bérelt lakásába mentek (ma Szent Imre tér 1.).

A további eseményeket a sajtó rendőrségtől és a szemtanúktól szerzett információiból ismerhetjük meg. Örök titok marad, hogy milyen beszélgetés zajlott le a két fiatal között 1933. június 16. estéjén, de valószínű, hogy ekkor határozták el az öngyilkosságot, mert a megelőző napokban környezetük számára viselkedésük nem árult el semmit arról, hogy mire készülnek. Annyi bizonyos, hogy Weinrich Hellmuth szállásadónője este 11 óra tájban lövések hangjára ébredt. Belépve albérlője szobájába, meglátta Auer Editet egy fotelben ülve, kendővel bekötött szemmel, előtte térdelt a főhadnagy és mindkettőjük mellkasa erősen vérzett, mellettük a földön egy revolver hevert. Azonnal orvost hívott, értesítette a laktanya parancsnokát és a rendőrséget is. A hivatalos rendőri szemle megállapította, hogy a főhadnagy először a leányt lőtte szíven, utána saját szívébe eresztett golyót. Mindketten azonnal életüket veszítették.

Weinrich Hellmuth

A két rokonszenves fiatal szerelme családjaik külön temették el

Auer Editet június 18-án, vasárnap délelőtt, nagy részvét mellett a Rókus temetőben a sajtóforrás szerint „a családi sírboltba” helyezték örök nyugalomra. A szertartást *Themunovich József* kórházi katolikus lelkész vezette. A temetésen csak az apa vett részt, mert a nagy lelki megrázkódtatás miatt Edit édesanyja és nővére megbetegedett.

Sajnos Auer Edit sírját kilencven év múltával nem sikerült megtalálni, a temetői nyilvántartásban szüleinek sírja sem szerepel. Auer Editnek három nőrokona nyugszik a Rókus

temetőben: dédanyja, Türr Borbála édesanyjának, *Udvary Teréz*nek sírja a Rókus kápolna keleti oldalán áll; apjának nővére, *Auer Hermina* (*Soós Lászlóné*) (1869–1897) a Rókus kápolna alatti kriptában; Türr Borbála és *Auer Ferenc* lánya, *Auer Krisztina* (*Gschösser Lajosné*, 1844–1916) férje családjának kriptájában.

Weinrich Hellmuthot június 19-én, hétfőn a bajai Kálvária temetőben nagy katonai pompával helyezték örök nyugalomra. A család képviselőiben katonatiszt fiverei és húgai kísérték el utolsó útjára. A szertartást *Kemény Gábor* evangélikus lelkész vezette. Az, hogy Weinrich Hellmuth sírja kilencven

év után is fellelhető, annak köszönhető, hogy testvérének, Weinrich Margitnak családja gondoskodik a sírról, az eredeti megrongálódott obeliszk helyére új síremléket állítottak, amelyen megőrizték a tragikusan fiatalon elveszített rokonuk nevét. Weinrich Hellmuth és Auer Edit tragikus szerelmének emléke egy kis bronztablán él tovább. Nyugodjanak békében!

(A szerző köszöni Várkonyi Csilla asszonynak a kutatáshoz nyújtott segítségét, illetve azt, hogy Weinrich Hellmuth a családban megőrzött személyes fotóalbumát rendelkezésére bocsátotta.) ■

Két tanfelügyelői ellenőrzés és következményei

Sarlós István

■ Az 1868. évi XXXVIII. számú, az elemi iskoláról szóló törvényben a magyar országgyűlés az életkorhoz kötött általános tankötelezettségről határozott, amelynek elsődleges célja az írni-olvasni tudás általánossá tétele volt, de emellett számtalan egyéb következménnyel is járt. Az – állami, vagy egyházi – elemi iskolák kötelező látogatása mellett a középiskolai oktatást is átalakították, aminek tovagyűrűző hatása megjelent a felsőoktatásban is. Az „általános tankötelezettség” betartásához a megfelelő hivatali apparátus is kialakult, fokozatosan igazodott a változásokhoz. A hivatalok központi szereplője a törvényhatósági – egyházi iskolák esetében a püspöki – tanfelügyelő volt, aki rendszeresen látogatta az iskolákat, ellenőrizte az ott végzett munkát és a technikai feltételeket, valamint felhívta a figyelmet a hiányosságokra. Az elemi iskolák esetében a törvényhatósági tanfelügyelőnek az egyházi iskolákban is ellenőrzési joga volt, észrevételeire a területileg illetékes egyházmegyei tanfelügyelő csak reflektálhatott, érdemben nem bírálhatta felül. A jelzett hiányosságokat lehetőségük szerint a fenntartónak kellett pótolnia.

A trianoni Magyarországon a tanfelügyelői rendszert némileg átalakították, az új határokhoz szabták, így a Bács-Bodrog vármegyében dolgozó önálló tanfelügyelő a pécsi tankerülethez tartozott. A szerb megszállás után nagyjából a bútoraitól és szertári eszközeiktől megfosztott iskolák ugyan teljesítették az 1921/22-es tanévet, de a tanítás technikai feltételei még hosszú évtizedekig nem javultak. A leromlott állapotú, tatarozásra szoruló épületekben folytatott munkára a tanfelügyelők a tanév végi jelentéseikben hívták fel a figyelmet, a legrosszabb állapotban lévő iskolákban követelve a felújítást. *Ruszték Károly* bajai tanfelügyelő 1933 júniusában két

iskolát – a józsefvárosit és a bajaszentistvánit – minősített az „oktatásra alkalmatlannak”, és kérte a polgármesteri hivatal beavatkozását a méltatlan állapotok megszüntetésére.

„XXIV. 10.631/1933.

Baja-Józsefvárosi ált. [általános] iskola hiányai.

Tekintetes Polgármesteri Hivatalnak!

Baja.

Tisztelettel értesítem Polgármester urat, hogy a Józsefvárosi állami elemiépiskola épülete felette elhanyagolt állapotban van. Már a that [törvényhatósági] bizottsági gyűlésen is szóvá tetetett. A csatoma rossz. A tetőzet beázik. Az illemhelyek életveszélyesen rozogák. A bútorzat felette hiányos, amellet, hogy sok pad is rossz.

Tisztelettel kérem, hogy a hiányoknak folyó évi szeptember hó 1-éig leendő megszüntetése érdekében intézkedni és az eredményt tudomásomra juttatni szíveskedjék.

Baja, 1933. évi május hó 23-án.

Ruszték Károly

Bács-Bodrog várm. [vármegyei] kir. [királyi] tanfelügyelője.”

A Józsefvárosban tapasztaltakhoz képest Bajaszentistvánon sokkal rosszabb volt a helyzet.

„XXIV. 10.632/1933.

Baja-szentistváni rk. [római katolikus] iskola hiányai.

Baja thj. [törvényhatósági jogú] város tekintetes Polgármesteri Hivatalának!

Baja.

Tisztelettel értesítem Polgármester urat, hogy a bajaszentistváni rk. iskolában a tantermek sötétek, a falak piszkosak és a világítás kétoldalú. Az árnycsúszók nem megfelelőek és nincsenek kellően tisztán tartva úgy, hogy a gyermekek azokat nem is használhatják és szükségleteiket a kántor gazdasági udvarában,

a fa, fal és kerítés mellett végzik. A tantermek környéke piszkos; az esztétika és a higiénia minden hiányosságával.

Tisztelettel kérem, hogy ezen tarthatatlan állapotoknak a folyó évi szeptember hó 1-éig leendő megszüntetése érdekében intézkedni és az eredményről hivatalomat értesíteni szíveskedjék.

Baja, 1933. évi június hó 21-én.

Ruszték

Bács-Bodrog várm. kir. tanfelügyelője.”

A nyári iskolai tatarozási munkálatokért a városi mérnöki hivatal felelt, bár szűkös anyagi kerettel gazdálkodhatott. Az oktatási alaphoz a pénz csak a fenntartásra volt elég, egy komolyabb felújításhoz már egyéb városi bevételeket kellett átcsoportosítani az iskolák tatarozására, általában a házipénztár terhére. Mindkét levélre a mérnöki hivatal válaszolt egy pár soros „sablonnal”.

„A hiányokat a rendelkezésre álló hitel és fedezet erejéig lehetőség szerint pótoltni fogom az 1933. évi nyári tatarozás idején.–

Erről Ruszték Károly ki. tanfelügyelő urat értesítem.

Baja, 1933. július hó 7.

Nagy, főmérnök.”

Nagy András főmérnökre a nyári tatarozások alatt szinte lehetetlen feladat hárult, amelyet minden évben megoldott. 1933 nyarán a józsefvárosi iskolában a jelzett problémákat orvosolták, az 1933/34-es tanévet már egy, a lehetőségekhez mérten felújított iskolában kezdhették meg a diákok. A bajaszentistváni iskolában sokkal nagyobb problémákkal nézett szembe a mérnöki hivatal, itt a város a kalocsai érsek anyagi hozzájárulásával elkezdte az iskola felújítását, amely viszont egy több éves folyamatos építkezést jelentett a vele járó tanévek átszervezésével és kellemtlenségekkel. ■

Dr. Faludi Gábor (1933–2023) emlékére

■ *Sajnálattal értesültünk róla, hogy 2023. március 8-án elhunyt dr. Faludi Gábor, az NKE Víz tudományi Karának (korábban Vízügyi Főiskola) nyugalmazott tanszékvezetője, akitől barátai és tisztelői március 27-én vettek végső búcsút a bajai Rókus temetőben. A köztiszteletben álló szakember korábban lapunknak is rendszeres szerzője volt, 1993–2012 között számos írása (tanulmányok, könyvismertető, tisztelgések, nekrológok) jelent meg a Bajai Honpolgár hasábjain. Az alábbi összeállítással búcsúzunk tőle, nyugodjék békében!*

Dr. Keve Gábor

tanszékvezető, egyetemi docens, NKE Víz tudományi Kar, Területi Vizgazdálkodási Tanszék

■ Békésen, szerény körülmények között élő, dolgos családba született. Édesapja, Fodré Gábor szakmájában elismert kőművessegéd volt, aki 3 év frontszolgálat után 3 évet töltött még hadifogolyként a Krímben. Édesanyja, Balogh Zsófia alkalmi munkából és hadisegélyből tartotta el gyermekeit. Tizenhárom testvére közül csak nyolc érte meg a felnőttkort. A nehéz körülmények alaposan megkeményítették őket, mert szorgalmas és munkaszerető emberek váltak belőlük. Mindegyikük szakmát tanult, ketten diplomát is szereztek. A család anyagi helyzetét jól jellemzi, hogy 15 évesen első saját keresetéből vette meg legelső új ruháját.

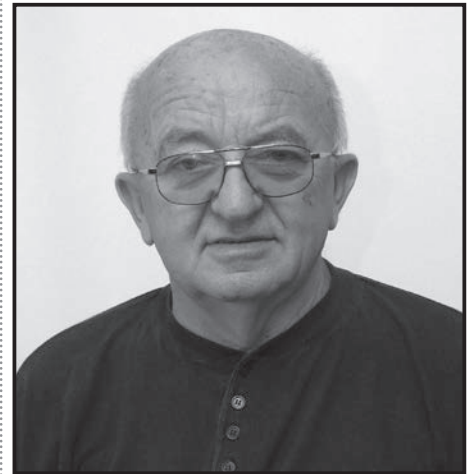
Elemi és reál gimnáziumi iskolába is szülővárosában, Békésen járt. Jól tanult, csillapíthatatlan olvasási szenvedélyére később is büszke volt (könyvtára 8000 kötetet számlál). Hamar munkába állt, 17 évesen már a Muronyi Állami Gazdaság egyik részlegének vezetésével bízták meg. A jobb élet reményében a Petőfi Politikai Tisztképző Akadémiára jelentkezett, ahol kiváló minősítéssel végzett. Nevét ekkoriban változtatta meg Fodréről Faludira. 1952-ben a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Társadalomtudományi Tanszékére neveztek ki oktatónak.

Az Akadémia oktatójaként csak szűrt és egyoldalú tájékozottságuk volt a polgári életben halmozódó feszültségekről. Egyenruhás katonaként csendes szemlélője volt a forradalmi eseményeknek, így a budapesti Sztálin-szobor ledöntésének is. 1956 telén önként szerelt le a biztos jövedelmet és egzisztenciát nyújtó katonaságtól, és a Minőségi Vegyi Ktsz-nél fizikai munkát vállalt. Munka mellett tanult, első felsőfokú végzettségét 1957-ben szerezte meg a Lenin Intézetben Budapesten. 1958-ban hagyta el a fővárost, majd költözött Bajára, de tanulmányait folytatta, valamint megismerte, sőt meg is szerette a várost és vidékét. Baján először az Úttörőszövetség titkári feladataival bízták meg, később a Ma-

gyar Szocialista Munkáspárt Városi-Járási Bizottságának osztályvezetője lett.

1967-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán történelem szakos tanári diplomát szerzett. Ezt követően 1969-ben, a Szegedi Tudományegyetemen summa cum laude minősítéssel doktorált. Képzettségét fokozva a Művelődési Minisztérium szervezésében 1971–1982 között általános szociológiát, etikát, vallástörténet és valláskritikát, valamint esztétikát tanult.

Az 1960-as évek elejétől részese volt az új bajai felsőfokú vízügyi oktatási intézmény születésének és fejlesztésének. Így a Felsőfokú Vizgazdálkodási Technikum alapításánál, szervezésénél is ott tevékenykedett. Wisnovszky Ivánnal (Országos Vízügyi Főigazgatóság) és Vukovary Attilával (Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság) közösen szemelték ki a Felsőfokú Technikum helyszínét a Sugovica-part egyik szakaszát. Akkoriban fás-cserjés mocsár jellemezte a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Víz tudományi Karának mai helyét. Az iskolával szemben álló Újvárosi lakótelep is csak jóval később épült meg. Először meghívott előadóként, majd 1964-től véglegesített oktatóként, később docensként és tanszékvezetőként dolgozott az addigra már főiskolává emelkedett oktatási intézményben. Arra törekedett, hogy az iskola oktatóival, illetve az ország egész területéről és külföldről idekerülő hallgatóival jól illeszkedjen a nagy múltú, történelmileg egyedi Baja város életébe. Ezt a lokálpatrióta hozzáállást példázza, hogy Szirmai József testnevelő tanárral közösen hagyományos fa ladikokat készítettek, és megszervezték, hogy az itt végző diákok alapvető vízi jártasságot szerezzenek. Az evezés, illetve vízi közlekedés a testnevelés órák része lett, később korszerűbb sporteszközökkel, kajakokkal és kenukkal is sikerült felszerelni az iskolát. A vízi mérések és az ártéri, hullámtéri területek sajátosságainak jobb megismeréséhez a helyi adottságokat kihasználva segítette az Érsekcsanádi mérőtelep létrejöttét.

Dr. Faludi Gábor (1933–2023)

Társadalomtudományi végzettségét igyekezett a mérnökoktatás szolgálatába állítani, így a műszaki létesítmények esztétikai és minőségi kérdéseit is a képzés részévé tette. Bár a vízmérnöki műtárgyak nagyobb hányada folyamatosan víz alatt vagy a talajban van, azt vallotta, hogy az azokból kiálló részek tájba illesztése a funkció megtartása mellett fontos feladat. Kifejezetten jó kapcsolatot ápolt mérnök kollégáival, többször látta vendégül lakásán dr. Török László, dr. Vágás István, dr. Wisnovszky Iván, dr. Orlóci István, dr. Zsuffa István és dr. Abonyi István kiváló mérnököket, éjszakába nyúló beszélgetések alatt formáltak a jövő képzését.

Oktatási módszertanában a szakirodalomkutatást helyezte előtérbe, mindent megtett azért, hogy a könyvtár folyóiratokkal, szakkönyvekkel gazdagodjon. Szervezte és szerkesztette a *Bajai Felsőfokú Vizgazdálkodás Technikum Közlemények* három megjelenő kötetét (1966, 1968, 1970). Ezek a kiadványok segítettek az oktatók publikációs lehetőségét és az intézmény kapcsolatait. Emellett az oktatástechnika fejlesztéséért is sokat küzdött. A ma teret hódító Kreatív Tanulás Program előhírnökeként mindig hangsúlyozta a pedagógiai módszertan fontos szerepét a műszaki felsőfokú képzésben. Újító látásmódját tükrözi, hogy külföldi hallgatók részére olyan tematikus tanulmányutakat szervezett, melyek segítségével betekintést nyerhettek nemzeti értékeinkbe.

Az 1960-as évek második felétől dr. Kubatov Jánossal és Gergely Józseffel a bajai születésű, majd nemzetközi hírnévre szert tevő *Türr István* munkásságát kutatta, és tárta eredményeit a nagyközönség elé. Mindez jól kapcsolódott a felsőoktatási intézmény szak-

mai profiljához és Baja város történetéhez is. Kutatómunkája révén került szoros kapcsolatba a vízügytörténettel, és vált annak elismert szakemberévé. Nem csoda, hogy a *25 éves a Vízgazdálkodási Üzemmérnök Képzés 1962-1987* című kiadványt, évkönyvet is ő szerkesztette. Az iskola falain mai napig látható tárlók, tablók is az ő keze alól kerültek ki.

Baja város és környékének történetével is foglalkozott, dr. Ortutay Gyulával és dr. Major Mátéval közösen szerzői munkaközösséget alkottak. Munkájuk *Kőhegyi Mihály szerkesztésében, a Baja története a kezdetektől 1944-ig* című könyvben az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg 1989-ben. Megírta az egyik legnagyobb – 3000 fős – bajai üzem történetét, amely 1973-ban és 75-ben jelent meg, *Finomposztó Vállalat* címmel. Több helyi témájú írást közölt a *Petőfi Népe*, a *Bácskai Napló*, illetve a *Bajai Honpolgár* folyóiratban is.

Vízügytörténeti munkássága révén jutott el a Vajdaságba, hiszen a Ferenc-csatorna építése és a Duna szabályozása is érdeklődésének középpontjában állt. Sokat foglalkozott *Kiss József* és *Kiss Gábor* mérnökök régióépítő munkájával, így kutatásai során személyes kapcsolatba került *Súli Endrével*, *Balogh Gyulával*, *Majtényi Mihállyal*, *Nikola Mirkovval*, akik a délvidéki vízügyi múlt kiemelt szakértői voltak.

A felsőoktatásból 1997-ben vonult nyugdíjba, dr. Halász Rudolf akkori bajai vízügyi igazgató felkérésére azonban a bajai vízügyi történetével kezdett foglalkozni. Több helyütt készített árvízi emléktáblát, a Deák Ferenc zsilipnél álló *Türr-szobor* és a *Vízügyi Múzeum* létrehozásában is tevékeny szerepet vállalt. Számos kiadványt, könyvet és leprellőt szerkesztett. A *vízgazdálkodási együttműködés 50 éve 1956-2006* című kiadvány és a *111 vízi emlék Magyarországon* című könyv szerkesztői, szerzői csapatát is erősítette.

Rádi József nyugdíjas erdészeti vezérigazgató-helyettessel és dr. *Schneider Ildikóval*, a soproni Vadászati Múzeum nyugalmazott igazgatójával részese volt a *karapancsai kiskastély* múzeummá alakításának. A Vodicsán kialakított mini arborétum és tanösvény elkészítése csakúgy, mint több tájékoztató tábla kihelyezése Baja környékén mind-mind a nevéhez fűződik.

Szorgalmas munkával és több közreműködéssel (Szádeczky Attila, Thuránszky Béla, dr. Szilárd Illés, Kovács Ákos, Gyulavári József, Kunvári György) gyűjtötte az 1956. évi jeges ár dokumentum- és emléktáblát. Számtalan publikáció született ezen gyűjteményből, sőt konferencia és több időszakos kiállítás is megvalósult. Javaslatokat is megfogalmazott

a vízügyi múlt városunkban történő szervezettebb megjelenését segítő, melyek közül a teljesség igénye nélkül a következők említhetők: március 11-e az árvédelmi vonal egykori Vörös-hídnál lévő átszakadásának napja legyen a dunai árvizek bajai emléknapja; a Tóth Kálmán téren álló egykori

Folyammérnöki Hivatal udvari teraszán legyen egy állandóan látogatható fotókiállítás az 1956-os jegesárvízről; a Sugovica-parton a hídtól a Bagolyvár felé eső sétány viselje Türr István nevét. Türr-ről a városban további emléktáblák kihelyezését is szorgalmazta. Feleségével, dr. Klossy Irénnel, az Eötvös József Főiskola Művészeti Tanszékének tanárával közösen szervezték meg az első Országos Víz és Élet Képzőművészeti Biennálét. Ugyancsak szervezője volt a Duna menti nyár kétéhetes mérnöktovábbképző programoknak, amelyek megalapozták a Bajai Nyári Egyetem rendezvénysorozatát.

Időben kicsit visszaugorva családjáról is essék néhány szó 1965. március 1-jén vette feleségül dr. Klossy Irént, házasságukból egy kislány született: *Ágnes*. A család rendkívül sok időt töltött Gemenc szívében. A Veránkszigeten összességében négy évig éltek. Az ott megélt természeti és emberi tapasztalatok mindannyiuk későbbi életét átszöttek. Felesége művészi és oktatói tevékenysége egyaránt kiemelkedő nyomot hagyott Baja város életében. Az újabb családi örömet unokáik, *Dorina* (1997) és *Kende* (2000) születése jelentette. Mindketten nagyon büszkék voltak, hogy a dédszülőség élményében is részük lehetett, hiszen *Kiara* 2020-ban született.

Dr. Faludi Gábor szakmai-társadalmi szerepvállalásai közül kiemelkedik, hogy a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) városi szervezetének egy időben elnöke, illetve a Magyar Hidrológiai Társaság (MHT) Bajai Területi Szervezetének 1965-ben egyik alapító tagja volt. 2000-tól az MHT Vízügyi Történeti Bizottságának tagja. Számos történeti emlékünkk felkutatása, megmentése, bemutatása fűződik nevéhez.

Oktatási-kulturális munkájáért több állami elismerésben részesült, 2005-ben miniszteri elismerő oklevelet vehetett át. Szakmai te-

Lételeme volt az oktató

vékenységét az MHT a 2016-ban odaítélt Pro Aqua kitüntetéssel ismerte el. Az Erdei László Baja Város Hírnevéért Alapítvány 2018. évi díját is megkapta.

Életvidám és szívós természetét jól jellemzi, hogy idős korában kapott agyvérzéséből akarata révén szellemi frissességét szinte teljesen visszanyerte. Testi ereje azonban egyre jobban meggyengült. Emelt fővel viselt betegségével 90 éves koráig küzdött, míg pontosan születésének napján, 2023-ban örökre lehunyta szemét. ■

Előfizetési felhívás

A Bajai Honpolgár lapszámainak ára évenként át nem emelkedett.

Az utóbbi időszak jelentős áremelkedései azonban bennünket is lépéskényszerbe hoztak, így 2023-tól mi is emelésre kényszerültünk, ám bízunk abban, hogy hűséges olvasóink így is kitartanak mellettünk, hiszen egy lapszámunk ára még ezután is olcsóbb lesz egy korsó sör áránál.

Áraink 2023. január 1-jétől a következőképpen változnak:

- Egy lapszám ára **400 Ft** lesz (dupla lapszám **800 Ft**),
- Éves előfizetés helyben (házhoz szállítással) **5300 Ft**,
- Éves előfizetés Magyarországon (postaköltséggel) **9800 Ft**,
- Éves előfizetés külföldre (postaköltséggel) **23 000 Ft**,
- Az online előfizetés **5000 Ft** -os díja nem változik.

Kérjük szíves megértésüket, maradjanak velünk ezután is!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

Zenélés, éneklés, tánc és oktatás egy életen át

Horváth Katalinnal és Bednárík Hannával fuvoláról, versenyekről, élethosszig tanulásról

■ *Két interjúalanyunk munkakapcsolatának közös pontja a zene. Egyikük életében többféle formában is igencsak főszerepet játszik, míg másikukéban csak mellékszál, annak viszont rendkívül sikeres. Mindketten fúvós hangszerhez kötődnek, egyiküknek ez a munkaeszköze is, de ha kell, leül a zongora mögé, és azzal mutatja meg a dallamot, és az elméleti dolgokkal sem áll hadilábon. Ehhez csatlakozik az éneklés, mégpedig kórus keretében. A kötődés harmadik szála a társastánc, mely ugyancsak nehezen menne dallamok nélkül. Hogy egészen más dolog is színesítse életét, néhány éve elkezdett fotózni, és ma már tagja a Duna Fotóklub Egyesületnek. DR. HORVÁTH KATALIN, a Liszt Ferenc AMI fuvolanára folyamatosan képezte magát választott hivatásában, egészen a napokban megszerzett doktori címig. A beszélgetés résztvevője volt mindaddig legsikeresebb tanítványa, BEDNÁRIK HANNA is, 2021-ben a Virtuózok V4+ nemzetközi versenyének közönségdíjasa.*

Zalavári László

■ **Horváth Katalin:** - Édesanyám, *Hargitai Katalin* az Ének-Zenei Általános Iskolában tanított magyart és orosz, majd sváb származású lévén németet is. Rövid ideig igazgatóhelyettesi tisztséget is betöltött. Édesapám, *Horváth László* magyar származású, és mindvégig vízvezeték-szerelőként dolgozott. Az általános iskola 1-6. osztályát az ÉZI-ben végeztem, majd amikor alapítványi iskola lett, az utolsó 2 évre átmentem a Gyakorlóba. A zene szeretete kisgyerekoromban kezdődött, második osztályban kezdtem el zongorázni, a fuvola csak később, ötödikben jött az életembe, emlékeim szerint láttam egy zenés darabot a színházteremben, abban játszott rajta valaki, és ez ragadott meg. Először *Skultéty Andreánál* tanultam, ő vett rá, hogy komolyabban foglalkozzam ezzel a hangszerrel. Az általános iskolai és zeneiskolai tanulmányok szépségei, eredményei most már végleg a zenei pálya felé irányítottak. A nyolcadik osztály végén megkaptam a *Baja Város Diákja* kitüntető címet. A zeneiskolában *Kántor Erika* tanárnő volt az első oktatóm, majd az ő GYES-e idején a közelmúltban sajnálatosan korán elhunyt *Gubkó Adrienn* vett át, ő volt az, aki elindított a művészi pályán, felkészített a felvételre is. Zongorából felvételiztem Békéscsabán, a *Bartók Béla Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskolába*. Idővel mindkét tanárnővel munkatársak lettünk a zeneiskolában. Eleinte mellékszakként tanultam a fuvolát, de végül mellette döntöttem, és abból is érettségiztem. Mivel később kezdtem el tanulni a fuvolát, nem merem abból felvételizni a konziba, ezért a zongora volt akkor az elsődleges, idővel azonban nem tudtam már annyit gyakorolni a kettőt, ezért a csere mellett döntöttem.

Nagyon kemények voltak a konzervatóriumi évek, reggel fél 7-kor gyakorlással kezdődött a nap, majd fél 8-tól jöttek a tanórák délig. Utána két óra ebédszünet, majd tanórák, köztük közismereti tárgyak is, végül délután 4-től ismét csak gyakorlás. Ezt követően este a fél 9-es busszal mentem vissza a kollégiumba. Utólag visszagondolva, ha valaki a konziban jól megtanulja a technikát, abból megél később a főiskolán is, kellene ezek az évek. Nálam az a néhány év kihagyás, hogy nem kezdettől fuvolával foglalkoztam, érződik a technikai tudásomon, nem vagyok annyira mesteri, de nem is kell, nem mindenki születik erre. Középiszola alatt fuvolistaként a *Körös-parti Junior Fúvószenekarban* játszottam, illetve az iskola *Bartók Béla* leánykarában *Ordasi Péter* tanár úr vezetésével is énekeltem mind a négy éven keresztül.

- *A konzi után merre folytattad a pályád?*

- Tanulmányaimat a *Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán*, ének-zene, karvezetés szakon folytattam. Hatalmas szakmai tudással rendelkező tanárok, professzorok tanítottak: *Várdai István, Lakner Tamás, Tillai Aurél, Kamp Salamon*, akiktől megtanultam ennek a hivatásnak minden szépségét, a nehézségeivel együtt. Bevallom, nem merem egyből fuvolával felvételizni, ezért is jártam *Szabó Gabriellához*, a Pannon Filharmonikusok zenészéhez különórákra.

A fuvola iránti szeretetem még mindig töretlen volt, ezért tanultam tovább, és a Miskolci Egyetem *Bartók Béla Zeneművészeti Intézetének*

klasszikus fuvola szakára felvételiztem, ahol prof. *Csetényi Gyula* volt a tanárom (ő általános iskolai tanulmányait a *bajai III. Béla Gimnáziumban*, zenei tanulmányait pedig a *Liszt Ferenc Állami Zeneiskolában* kezdte – Z. L.), majd 2010-től átjelentkeztem Budapestre, a *Vienna Konzervatóriumba Dr. habil. Drahos Béla* fuvolaművészhez. Azt szoktam mondani, hogy Csetényi tanár úrnál megtanultam a technikát, Drahos tanár úrnál pedig megtanultam muzsikálni. Itt felvehettem a zenekari karnagy szakot is. Ezen a helyen kiváló mestertől, *Péntek Jánostól*, a Központi Fúvószenekar karmesterétől is tanulhattam.

- *Esetekben – legalábbis az eddigiekre – láthatóan érvényesül az élethosszig tartó tanulás elve. Milyen képzéseket végeztél azóta?*

- 2012. július 1-jén vettem át kétnyelvű (magyar-német), okleveles fuvolanár és fúvószenekari karnagy diplomámat, majd 2014-ben szereztem meg a pedagógus szakvizsgát a BME Gazdaság-és Társadalomtudományi Karon, mint közoktatás vezető. Ebben az évben jelentkeztem a Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Doktori Iskolába. Megnőtt akkoriban a szabadidőm, és valahogy a neten rátaláltam a doktori.hu oldalra, ahol megláttam, hogy

Horváth Katalin és hangszere

Fotó: F. Horváth Ilkó

volt tanárom, prof. Dr. Lakner Tamás tett fel témát *A kreativitás megjelenése a zenei nevelésben* címmel, ennek hatására döntöttem: belevágok. A dolgozatom címe: *A kreativitás megjelenése a zenei nevelésben. Szabó Helga: Énekes improvizáció az iskolában I. című könyvének adaptálása fuvolára*. Ezt a négykötetes kis kiadványt általánosban használtuk, és az ebben található gyakorlatokat tettem át a hangszerre. Videófelvétel is van arról, ahogy lekottázzuk és kipróbáljuk a gyakorlatokat. Az opponensi válaszokat már korábban leadtam, és május 23-án sikerrel megvédtem a disszertációm, így megszereztem a doktori címet, már csak az avatás van hátra.

- *Mi volt az első munkahelyed?*

- A negyedik évben lehetőségem nyílt a pécsi *Kontrasztok Alapfokú Művészeti Iskolában* helyettesítő tanárként dolgozni, szolfézst tanítani. A diploma megszerzése után hazajöttem Bajára, és először Nemesnádudvaron az általános iskolában dolgoztam egy évet, majd sikerült visszakerülnöm, immár tanárként alma materembe, a Liszt Ferenc Zeneiskolába, 2008-ban. Eleinte szolfézst is oktattam, de idővel sok tanítványom miatt a fuvola maradt csak.

- *Említs néhányat tanítványaid és eredményeik közül!*

- A legelső, akit egészen kicsi korától értecséig végigvittem, *Hambalkó Eszter*, aki ma Budapesten tanul. Ugyan nem lett belőle fuvolista, de hangszerésznek készül. Nagyon büszke vagyok versenyző növendékeimre, akik számos eredményt értek már el, ilyen például a háromévente megrendezett *Jeney Zoltán Országos Fuvolaverseny*, ahol tanítványom, *Bednár Hanna* második helyeztekként végzett, vagy a nemzetközi, Bécsben megrendezett, *Danubia Talents 3. „Wiener Klassiker”* nemzetközi zenei verseny, amelynek érdekessége, hogy többféle fúvós hangszer versenyzett egymással. A növendék korcsoportban 12 fuvolás volt, közöttük Hanna, aki a második legtöbb pontszámot kapta, így ezüst minősítést érdemelt ki a 13 fős nemzetközi zsűritől. A legkiemelkedőbb eredmény szintén az ő nevéhez fűződik, a Virtuózok V4+ nemzetközi versenyén a döntőbe jutás ugyan nem sikerült, viszont a közönségzavazást megnyerte 2021 decemberében.

Bednár Hanna: - Édesanyám, Schwarz Rita tanítónő, édesapám, Bednár Ferenc születésem idején egy szállítmányozási cégnél dolgozott, de most családi vállalkozásban tevékenykedik. A bölcsődében nagyon jó nevelőnőm volt, aki sokat foglalkozott ritmusérzésem fejlesztésével, ő tanácsolta anyunak,

Horváth Katalin fellépés közben

hogy szerinte van valamilyen szintű tehetségem, érdemes lenne zeneiskolába íratni. Először zeneoviba kezdtem el járni, ott találkoztam Kati néniel. Később abbahagytam, és édesanyám azt mondta, hogy meglátjuk, a tanulmányaim mellett tudom-e folytatni a zenei képzést. Második koromban elvitt a zeneiskolába, hogy beírasson. Először azt szerettem volna, hogy zongorázni tanuljak, de ott éppen betelt a létszám. Sokszor elmondom, hogy az én történetem is azt mutatja, hogy semmi sincs ok nélkül, ugyanis távozóban anyu összefutott Kati néniel, aki közölte velem, hogy szívesen felvesz fuvola szakra. Most már nyolcadik éve fuvolázom, nagyon megkedveltem, és annak ellenére, hogy nem mentem zenei pályára, szeretném, hogy az életem része legyen még nagyon sokáig.

- *Nem fárasztó a sok gyakorlás?*

- Hullámzó, hogy mikor mennyit kell gyakorolni; vannak könnyebb és nehezebb időszakok. Amikor versenyre készülünk, sokat kell lenni a zeneiskolában próbálni. Szoktam viccelődni Attila bácsival (*Pethő Attila, a Liszt Ferenc AMI igazgatója – Z. L.*), mert amikor meglát a folyosón, mindig mondja, hogy Te már megint itt vagy, én meg, hogy hozok magammal párnát, itt is alszom... Amikor kamarazenére készülünk, akkor nem kell annyit próbálni, azt jobban élvezem.

- *Hogy kerültél a Virtuózokba?*

- Abban az évben minden versenyt csak online rendeztek meg, melyekre videót kellett küldeni, és azok alapján értékelték. A felvételek felkerültek a youtube-ra, és ott látván üzenetet küldött a műsor egyik

szervezője azzal, hogy tehetségesnek tart, és meghívott a válogatóra. Küldenem kellett egy felvételt magamról, meg egy videót a legutóbbi produkcióról. Ez alapján immár a televíziós műsorba hívtak. Régóta vágyam volt, hogy egy ilyen helyen kipróbálhassam magam, de amikor megkaptam az értesítést, nagyon megijedtem a komoly elvárásoktól.

Azt a darabot, amelyet Kati néni kiválasztott, előtte 3 hónappal játszottam utoljára, és volt rá egy hetem, hogy felkészüljek az élő adásra, ettől nagyon pánikba estem. Kati néni és a korrepetitorom, Ilonka néni (*Kunosné Dankó Ilona, a Liszt Ferenc AMI zongoratanára – Z. L.*) is győzködtek, hogy jó lesz, menni fog. Sokáig úgy volt, hogy el sem megyek, tartottam tőle, utólag azonban már azt mondom, hogy megérte elmenteni, életre szóló élmény volt.

- *Milyen volt maga a verseny belülről?*

- Pörgős. Vinni kellett többféle ruhát, amiből kiválasztották, hogy melyikben lépjek fel, megcsinálták a hajamat, a sminkemet, készítettek beszélgetéseket velem. Anyukám alig bírt követni, futott utánam, nehogy elveszítsen. Vitt az ár, annyi minden történt körülöttem, ezért nem volt időm izgulni sem. Volt egy saját segítők, ő intézett mindent, hozott-vitt, nagyon pontosan beosztott menetrend szerint zajlott a verseny.

- *Hogyan élted meg, hogy nem jutottál a döntőbe, viszont elnyerted a közönségdíjat?*

- A közönségdíjat nagy megtiszteltetésnek éltem meg, hiszen tudtam, hogy sok

embernek lehetek hálás, hogy nekem adta a szavazatát. Nem hittem abban, hogy a tudásom elegendő ehhez a versenyhez, így pozitív visszacsatolás volt számomra ez a díj. Őszintén szólva nem éltem meg kudarcnak, hogy nem jutottam tovább, hiszen a családomnak és nekem is nagy teher lett volna a gyakori utazás, illetve a sok stressz, amely a további forgatásokkal járt volna. A családomtól rengeteg támogatást kaptam, és úgy érzem, hogy büszkék rám.

- Alapvetően komolyzenét tanultok, de azért néha könnyedebb dallamokat is játszatok, mint pl. a *Kézfogás* című kiállítás megnyitóján filmzenét. Szeretted ezeket?

- Nagyon. Amikor megkaptuk ezeket a darabokat gyakorlásra, mondtam anyukámnak, hogy anynyira örülök, hogy végre ilyen könnyedebb műveket játszhatunk, el tudom engedni magamat, sokkal élvezetesebb, amikor ezekkel szereplünk. Év elején, a szombathelyi versenyre egy igen komoly barokk darabot meg egy keringőt vittem, az nagyon nehéz felkészülés volt.

- Említetted, hogy nem zenei pályára készülsz, ezért is jársz a III. Béla Gimnáziumba. Még csak elsőéves vagy, de van már elképzelésed, hogy merre tovább?

- Gyógyítói pályára készülök, állatorvos szeretnék lenni, de a humán orvoslás is érdekel, elsősorban a diabetológia, mert egyes típusú cukorbeteg vagyok, és szerettem volna tudni tenni a betegekért, ha megoszthatnám velük a saját tapasztalataimat is. Majd meglátjuk, hogyan alakul.

- Visszatérve a tanárnőhöz, Hanna mellett másokkal is szép sikereket értetek el idén.

H. K.: - Már az idei évben is komoly eredményeink vannak: februárban zajlott a szombathelyi *Sistrum Zenei Verseny*, amelyen kiemelkedően szerepeltek növendékeim is. A közel hetven tanuló közül három tanítványom, *Kovács Szófia*, *Pfeil Izabell* és *Bednár Hanna* a legmagasabb elismerést, *Nívódíjat* kapott a zsűritől, korcsoportjukban mindannyian első lettek. A két kisebb lánytól ez nagyon váratlan és örömteli teljesítmény volt. Legutóbb nemrég, április 21-23. között tartották a *XI. Országos Fuvola-duó Versenyt* Balassagyarmaton, ahol a *Pfeil Izabell-Kovács Szófia* páros első díjat nyert, míg a Hannával alkotott tanár-diák duónk harmadik díjat kapott. Ahhoz képest, hogy Izabell és én is betegeskedtem előtte, és nem tudtam fújni, ez

Közös muzsikálás a diákokkal a Turisztikai Központban

nagyon szép eredmény. A duettnél, miután megtanulják a darabot, össze kell rakni az együttes zenélést, összehangolni a két lányt, hogy alkalmazkodjanak egymáshoz. Nagyon sok közös gyakorlást igényel ez a munka.

Egyébként nem könnyű kiválasztani a tanítványok közül, hogy ki az, aki alkalmas a versenyzetetésre, hiába ügyes amúgy – egészen más közönség előtt, még inkább tétre menően játszani. Ez pszichés felkészülést is igényel.

Mindenki más területen jó, így általában az erősségükre építke, de a gyengébb oldalukat is igyekszem fejleszteni; olyan feladatot, darabot adni, amely jól áll nekik, és szívesen is játsszák. Akadt olyan gyerek, akit az első két évben nem tudtam színpadra állítani, ennek a megoldása pedagógiaiul komoly kihívás. Fokozatosan léptünk előre, először a terembe behívtam azt, aki éppen előtte játszott, így neki zenéltünk, majd behívtam egy tanártársat. A következő lépésben átmertünk egy olyan terembe, ahol volt egy kisebb dobogó, és mondtam, hogy képzelje el, hogy az a színpad. Hosszú folyamat volt, de végül az iskola kamaratermében ki mert állni közönség elé, ami nagy öröm volt számomra is, hogy megérte vele dolgozni. Nem mindenki született színpadra, már az is jó, ha otthon előveszi a hangszerét, és a családnak muzsikál kicsit.

- Milyen eseményekre készültök a közeli-távolabbi jövőben?

- Május közepén tartanak egy kamarazenei versenyt Dunavarsányban, ahová a

négy „nagylányommal” (ők 14 év fölöttiek – Z. L.) készülünk, hogy megmutassuk tudásunkat. A fúvós kvintettet *Sárközi János* tanár úr kíséri. (Az időközben lezajlott eseményen *Hanna különdíjat* kapott – Z. L.). Jövőre pedig újra előtűntünk a nagy kihívás, a *Jeney Zoltán Országos Fuvola-verseny*, melyet háromévente rendeznek. A 2021-es második helyezést után mondtam Hannának, hogy legközelebb, még utoljára belevágunk, mert az azt követő megmérettetés idején már felnőtt lesz. Természetesen célunk az első hely, mi más is lehetne?

- Egy személyes „hangszert” is rendszeresen használsz, énekelsz.

- A karéneke mindig is szívügyem volt, énekeltem az iskolai kórusban, majd hetedik osztályos koromban lettem tagja az *Ad Libitumnak*, ahol *Pethőné Kővári Andreeától* szívhattam magamba a zene szeretetét. A mai napig énekelek a karban. Számos fellépésen, vidéki, sőt külföldi szerepléseken vettem részt a kórusal, és értünk el szép eredményeket. Sok-sok élményt, tapasztalatot gyűjtöttem az itt eltöltött évek során. Büszke vagyok arra, hogy egy ilyen közösségnek lehetek a tagja, és még sokáig szeretnék itt énekelni. Úgy érzem, hogy ez a közösség a karnagyával, *Pethőné Kővári Andreeával* együtt szintén hozzájárult ahhoz, hogy a zenei pályát választottam.

- Amikor nem tanítasz-énekel, akkor többek között táncolsz. Honnan jött ez?

- Gyermekkorom óta jelen van ez is az életemben, „táncoslábú” volt a családom

is. Általános iskola alsó tagozatban kezdem el a néptáncot, már akkor is *Orbáné Mihálovics Éva* néptánc tanár kezei alatt. Nemrég visszaemlékeztem erre, és felidéztem neki, hogy egy fekete néptáncos rakott szoknya volt rajta, pici piros virágokkal. Az ÉZI biológiatermében voltak az órák, és felnéztem Évára, nagyon tetszett a szoknyája. Mondta, hogy még mindig megvan, ez volt az első ilyen tanári szoknyája. Később, felső tagozatban *Nagy Dezső* bácsi volt az oktatóm. A középiskolában, Békéscsabán nem volt erre lehetőségem, viszont érettségi után Pécsre kerülve újakezdtém-folytattam, a *Mecsek Néptáncgyűttesben* táncoltam két évig.

Az egyetem után hazatérve, társastáncra kezdtem el járni, ugyancsak *Orbáné Évánál* és férjénél, *Ferinél*. Kezdetben párcsere volt, körbe-körbe jártunk, de az az igazán profi, aki mindenkivel tud táncolni, képes lekövetni a férfi mozgását, vezetését. Jelenleg emellett azért van egy állandó társam is, *Sarlós István* (lapunk egyik szerkesztője – Z. L.) személyében.

- *Melyik tánc áll hozzád legközelebb?*

- A zenéből kiindulva nagyon szeretem a slow foxot, illetve a swing dallamokat, valamint kedvenceim közé tartozik a tangó is. Muzsikálni is nagyon szeretem ezeket. Két éve kezdtem el együtt zenélni *Sárközi János* tanártársammal, akitől nagyon sokat tanulok, ő ízig-veéig dzsesszmuzikus, és apró kulisszatitkokat árul el ebből a műfajból – nagyon sajnálom, hogy nem kezdtem el korábban foglalkozni ezzel. Akik hallgatnak minket, azt mondják, hogy egészen más ez, mint a klasszikus zene, sokkal könnyedebb annál. Erre azt szoktam válaszolni, hogy annyira azért nem, ezeket a dzsesszritmusokat nem olyan sima ügy eljátszani.

- *Zenétől független szabadidős tevékenységed a fotózás, melyet már komoly szinten végzel.*

- A képek, a képzőművészet mindig is érdekelt, de korábban soha nem fotóztam. Néhány évvel ezelőtt, életem egy szakaszában új elfoglaltságot, kikapcsolódást kerestem, és beiratkoztam *Molnár Attilához* egy tanfolyamra. Úgy gondoltam, ha már a zene révén van némi szépérzésem, akkor ez is menni fog. A képzés elvégzése után jelentkeztem a *Duna Fotóklubba*, hogy az ott tevékenykedő nagy öregektől ellessek-eltanuljak valamit. Miután felvettek, elkezdtem pályázgatni, ezzel is segítvén az egyesületként működő klub életét. Eleinte kép elfogadásaim voltak, de ezek is hoztak kisebb pontokat. Idővel jöttek az eredmények is, az egyik képem, a *Fekete özvegyek a XXXVIII. Mafosz Szalon Egyéni különdíját* kapta, amire nagyon büszke vagyok. További sikereim: *DaDalia Galeria VI. Természetfotó 2021 – II. díj Fekete özvegyek*, *VI. Mediamarkt fotópályázat MFN13 2022 – I. díj Jégerdő*. A Magyarország 365 fotópályázat 2021 albumba került be a *Jégerdő* című fotóm. Jelenleg természetképeket készítek, de azt mondták a régi tagok, hogy akkor leszek „igazi” fotós, ha portrézok is, ezt majd nyáron szeretném elkezdni, úgy érzem, öt év után most értem meg rá, hogy embereket is megörökítsek.

- *Van valami nagy terved mindezekén túl?*

- Valószínűleg utazni fogok. Úgy alakult, hogy több meghívásom is van: a konziban életre szóló barátságot kötöttem egy zongorázni tanuló társammal, aki ma már Kanadában él, oda ment férjhez, de tartjuk a kap-

Bednárík Hanna (jobbra) a Virtuózok idején Kunosné Dankó Ilonával

csolatot, állandóan hív, hogy látogassam meg Ottawában. Eddig fontolgattam, mert tartok az úttól, de úgy tűnik, lehet, hogy idén nyáron belevágok, és kimegyek hozzá. De több hétre tervezek, mert ha már ott vagyok, szeretném bejárni az egész nagy országot.

A másik lehetőség az, hogy egy Tenerifére költözött ismerősöm hívott, hogy tavasszal menjek ki fotózni, de áprilisban nem tudom három hétre otthagyni a zeneiskolát, nyáron viszont turistaszazon van a szigeten. Harmadik választásként pedig kinéztem egy norvégiai gyalogtúrát, de ott minden nap túrázni kell, nincs egyetlen nap pihenő sem... ■

Új Bajai Honpolgár-könyv

■ Május végén jelent meg a *Bajai Honpolgár Könyvek* sorozat legújabb darabja, „*Ez az országunk legjobb csapata...*” A *bajai férfi kosárlabdázás nagy évtizede (1980–1990)* címmel. A kötet szerzői *Mayer János* (szerkesztő), *Horváth Máté*, *Sipos János* és *Zalavári László*. A gazdag képanyagot is tartalmazó kiadvány sok szempontból mutatja be a bajai kosárlabda legsikeresebb évtizedét: statisztikák és kronologikus áttekintés mellett tartalmaz interjúkat (játékosokkal, vezetőikkel, szurkolókkal, ellenfelekkel), visszaemlékezéseket, pályaképeket is, és egyfajta korrajzot is ad a *Bajai SK* legnagyobb sikereinek (kupagyőzelem, bajnoki ezüst- és bronzérem) időszakáról. Az ünnepélyes könyvbemutatót (2023. május 27.) követően a kiadvány 6000 Ft-os

áron vásárolható meg a bajai **Tourinform** irodában (Szentháromság tér 11.), a **Líra Könyvesboltban** (Family Center, Gránátos u. 20.), továbbá az **Ady Endre Városi Könyvtárban**. A könyv vidékre is megrendelhető lapunk terjesztőjén keresztül. Ajánljuk minden, a sport- és helytörténet iránt érdeklődő bajai honpolgárnak! ■

Aki kétszer úszta át Bajánál a Dunát 1944-ben

Rainer Róbert tartalékos folyami zászlós katonai szolgálata, 1941–1944, 1. rész

■ A 2. világháború története máig kifogyhatatlan tárháza az újabb és újabb fel-
dolgozásoknak, forrásközléseknek és visszaemlékezéseknek. Lapunk is több doku-
mentumot, memoárrészletet közölt, illetve számos – részben vagy egészében – bajai
vonatkozású könyvet mutatott be, amelyek a második nagy világégés krónikájához
kapcsolódnak. Ezek jó része az egyszerű szemtanúk és résztvevők (közkatona, civilek)
szemszögéből idézi fel szerzőjük életének meghatározó élményeit. Ebbe a sorba illesz-
kedik Rainer Róbert az alábbiakban közölt háborús notesze, amelynek szerzőjét, illetve a
dokumentum keletkezéstörténetét Rainer Pál veszprémi régész-történész (a szerző fia)
mutatja be. Terjedelmi korlátok miatt az írás első részéből szerzője pályáját, a következő
lapszámunkban olvasható másodikból „háborús noteszének” tartalmát ismerhetik meg.

Non omnis moriar (nem halok meg egészen)
Az egykori budapesti haditengerész hősök
emlékművének felirata

Rainer Pál

■ A m. kir. Honvéd Folyami Erők tevékeny-
sége – leszámítva *Csonkaréti Károly* munkás-
ságát – máig a II. világháborús magyar hadi
szereplés elhanyagolt része. Nagyobb össze-
foglaló munkák nem is említik egykori hon-
védségünk ezen alkotórészét. Jelen írásom
ennek a fegyvernemnek az életébe enged
szerény betekintést, apám egykori folyamőr
emlékeinek felidézésével.

Édesapám, *Rainer Róbert* 1922. ápri-
lis 8-án született Linzben (Alsó-Ausztria),
osztrák eredetű tisztí családban, amely-
nek egyik ága az 1880-as években került
Magyarországra, és itt szolgálván elma-
gyarosodott. Szülei *Rainer Rudolf* (Nagy-
szombat, 1886 – Cincinnati, USA, 1955)
és *Steinwender Margit* (Budapest 1893 –
Los Angeles, USA, 1979) voltak. Édesapja
hivatásos osztrák–magyar, majd magyar
katonatiszt volt, fia születésekor százados,
később őrnagy, 1933-tól már nyugállo-
mányban volt, majd 1937-ben – egy kínos
adóssági ügye miatt – kénytelen volt rang-
járól lemondani.

Apám nővérével, *Angélával* (Linz, 1916
– Garden Grove, USA, 2001) és édesany-
jával együtt 1926-ig anyai nagyanyjánál
élt Linz–Urfahr-ban, mert az 1919-től a
magyar Nemzeti Hadseregben (1922-
től m. kir. Honvédségben) továbbszolgáló
édesapjának sokáig nem volt olyan lakása,
ahol családját is megfelelően elhelyezhet-
te volna. Évekig tartó áldatlan állapot után,
végül 1926-ban Kőszegen egyesülhetett a
család, ahol az édesapa (nagyapám) ek-
koriban az ottani katonaiskolában (m. kir.
Hunyadi Mátyás Reáliskolai Nevelőintézet)
tanított. Apám ezután gyerekkorát 1935-ig

Kőszegen töltötte. Elemi iskolai tanulmá-
nyai után az I. Ferenc József Bencés Gim-
názium (meglehetősen gyenge) diákja lett,
bár evangélikus vallású volt.

1935-ben felköltöztek Budapestre, ahol a II.
kerületben, a Fő utca 12-ben, a Vár alatt, kö-
zel a Dunához laktak. A szomszédjukban lakó
barátjával, *Szabó Sándorral* (1919–1990) –
akivel barátságuk idős korukig megmaradt –
kedvenc közös időtöltésük volt a Duna-parton
a különféle hajók nézése, tanulmányozása.
Tanulmányait ekkor a Werbőczy István Állami
Reálgimnáziumban folytatta. Itt is gyenge ta-
nuló volt. Ellenben rendkívül aktív vízi cserkész
életet élt a gimnázium 7-es számú Werbőczy
cserkészcsapatában. Jól úszott, jól evezett,
lelkesegett mindenfajta vízi sportért.

1941 októberében, karpaszományosként
korengedménnyel vonult be katonai szolgál-
latra a m. kir. Honvéd Folyami Erőkhöz. Bár a
m. kir. 1. honvéd kiegészítő parancsnokság-
hoz a korengedmény megadásáért írt kér-
vényében (Budapest, 1941. augusztus 27.)
családja katonai múltjára, valamint a katonai
pálya iránti különös hivatásérzetre hivatko-
zott, én némileg máshogy emlékszem erre.
Idősebb korában említette, hogy kereskedelmi
tengerésztiszt szeretett volna lenni. Miután
jól beszélt németül, a hamburgi tengerészeti
akadémiára akart felvételizni. A felvételnek
azonban előfeltétele volt a már leszolgált
katonaidő. Egyelőre azonban az érettségi
vizsga is problémát okozott, ugyanis ezen
megbukott, s már katonaként, 1942. április
21-én tette le a pótérettségit.

Katonai szolgálata Újvidéken, a m. kir. 2.
folyamzár zászlóaljnál kezdte. Az alapkép-
zésen átesve, rövidesen tartalékos tisztí is-
kolára vezényelték, amelyet Baján, az 1. fo-
lyamzár zászlóaljnál végzett. Itt 1942. január
1-jén karpaszományos címzetes őrzetetővé,
majd július 1-jén karpaszományos címzetes
tizedessé lépett elő.

*Rainer Róbert hadapród szakaszvezetőként
extra ruhában eltávozásán, Budapest, 1942*

Bevonulásakor alig fél éve szállták meg a
németek Jugoszláviát, s a Délvidék egy része
(Bácska, Muraköz) kisebb harcok árán vissza-
került Magyarországhoz. A térségben rendkí-
vül feszült légkör uralkodott. A szerb lakosság
nem szimpatizált a magyar uralommal, min-
dennaposak voltak a partizánakciók és ezek-
re adott válaszként kisebb-nagyobb magyar
csendőri, katonai ellenakciók, megtorlások.
Apám említette, hogy őt is több alkalommal
kivezényelték kivégzésekhez nézőközönség-
nek.

A helyzet szemléltetésére ide iktatok né-
hány, apámtól hallott történetet is. Miután
a szerb lakosság nagy része a Tito-partizá-
nokhoz húzott, a magyar katonák kimenőn,
eltávozásán igen óvatosan mozogtak, pl. sö-
tétedés után kis utcákban csak csoportosan
közlekedtek, moziban csak a leghátsó sorba
ültek stb. Apám egyik bajtársa szerb leány-
nak udvarolt. De nem sokáig: a magyar fiú
ugyanis a laktanyában felszerelését rendezve
kis cédulára talált, amelyen a névtelen levél-
író felszólította, ha sokáig szeretne még élni,
hagyjon békét a szerb leánynak. Bár a szerb
leány gyönyörű volt, az illető azt sem merte
megkockáztatni, hogy utoljára találkozza vele,
elbúcsúzzon tőle.

Más alkalommal egy Újvidék környéki kis
falu csendőrszékének üzenték meg a partizá-
nok: a jövő héten elviszik őket. Persze erre
fől irtóztatós készütséget rendeltek el. Szinte
tíz-húsz méterenként állt egy-egy fegyveres
ember (honvéd, határvadász, folyamőr,

csendőr stb., tán még a puskás mezőőr is). Ennek ellenére a partizánok beváltották ígéretüket, mert a lakosság zöme titokban segítette őket. Adott terminuskor az egész őrsöt elvitték, fegyverestül, felszereléssel együtt.

A tartalékos tiszti iskolának természetesen inkább csak tantermi foglalkozásai zajlottak Baján. A gyakorlati hajós kiképzés fényképek tanúsága szerint pl. a KECSKEMÉT őrnaszádon (Baja, 1942. január–február), majd az AM 5 aknászmotoroson (Apatin, 1942. május–június) történt. A KECSKEMÉT őrnaszád még a cs. és kir. Duna-flottilla számára épült 1916-ban, eredeti neve VIZA volt. Az őrnaszád 44 m hosszú, 6 m széles volt, merülése 1 m, vízkiszorítása 133 tonna. Fegyverzete az I. világháború alatt az ikertornyokban elhelyezett 4 db 7 cm-es lövegből, valamint 4 db géppuskából állt. Teljesítménye 1100 LE volt, szerkezete 40 főből állt. Az I. világháború után a győztesek lefoglalták, majd 1920 novemberében a Szövetségi Ellenőrző Bizottságtól leromlott állapotban visszakapta Magyarország. A Folyamórség a hajót rendbe hozta, és KECSKEMÉT néven ismét szolgálatba állította, próbamenetét 1923. március 28-án tartotta. 1927-ben a lövegtornyok átalakítása után 7 cm-es H/26-os ikerlövegeit 22 M 8 cm-es táborigyűkúra cserélték ki. Az 1932–1934 között újabb lövegcseré után 18 M 8 cm-es H/30-as gyűkúrat kapott, tornyonként 1 db részlövegtávcsővel. 1944–1945-ben részt vett a Dunán a magyarországi és ausztriai harcokban. 1949-ben Németországban ért véget pályafutása, amikor szétbontották. Az AM-ek aknarakó-aknakereső aknász motorcsónakok voltak, tervezésüket 1939-ben kezdték meg. Hosszúságuk 15,1 m, szélességük 3 m, merülésük 0,6 m, vízkiszorításuk kb. 22 tonna, hajtóművük 2 db Original Mercedes-Lang 150 LE

teljesítményű dízelmotor volt. Sebességük 22 km/óra. Fegyverzetük 1 db 34/37 M 8 mm-es Gebauer ikergéppuskából, 1 db 36 M 2 cm-es nehézpuskából, valamint 6 db folyami érintőaknából állott. Az aknakeresést-aknaszedést párban, kereső drótkötéllal végezték.

Bár apám a délvidéki bevonuláskor még nem is volt katona, tekintettel az ottani viszonyokra, az állandó partizánveszély miatti készségre, 1942. május 26-án ő is megkapta a Délvidéki Emlékérmet.

1942 júliusában Dunacsébnél részese volt a Jugoszlávia elfoglalásakor, 1941. április 12-én több német JU 82-es zuhanóbombázóval folytatott tűzharcban megsérült és elsüllyedt jugoszláv DRÁVA monitor (az 1914-ben épült osztrák–magyar ENNS monitor, amelyet 1918-ban kapott meg a délszláv állam) Dunából való kiemelésének. Apám szerint úszó tagokkal álltak a hajóroncs fölé, folyamőr búvárok drótköteleket fűztek át alatta, majd csörlőkkel lassanként emelték. Amikor a hajótest már kezdett a víz színe fölé emelkedni, a drótkötelek elszakadtak, a roncs ismét elsüllyedt, és kezdték mindent előlről. Végül sok munkával sikerült a monitor kiemelése. A hajó belsejéből a jugoszláv legénység egy része már nem tudott kimenekülni: hősi halottak maradványai visszataszító látványt nyújtottak a hosszú víz alatti tartózkodást követően. A kiemelt monitort helyreállításra az újpesti hajógyárba vontatták, de javítása a háború végéig sem fejeződött be.

A tartalékos tiszti iskola elvégzése valószínűleg nem egyszerre, folyamatosan, hanem több évfolyamra bontva történt, a köztes időszakokban ismételt csapatszolgálat. Ugyanis egy 1942 júliusában apámnak Dunacsébre címzett levelezőlapon alakulataként a 2. folyamzár zászlóalj 1. százada szerepelt.

Apám a hadihajós szakmák közül az aknász szakmában nyert kiképzést. 1942-ben az AM 6 aknászajóval gyakoroltak aknaszedést és aknatelepítést, pl. Mohács térségében. 1942. október 1-jén lépett elő hadapród szakaszvezetővé. 1942/1943 telén (1942. szeptember 19-i vezénnyel) már a tartalékos tiszti iskola 2. évfolyamát végezte az 1. folyamzár zászlóaljban, Baján, a Kölcsey utcában.

A leendő tisztjelöltek természetesen lovagolni is tanultak, apám nem nagy öröme. Mindig tartott ezektől a jószágoktól, hiszen elől haraptak, hátul

meg rúgtak. Ráadásul a lovardát tartó idősebb huszár tiszthelyettes, kihasználva helyzeti előnyét, gyakran megtréfálta a fiatalurakat. Ostorával észrevétlenül a lovak hasa alá csípett, mire azok egykettőre levetették lovasaikat. Ilyenkor felcsattant az öreg: „Karpaszományos urak, nem volt leszállni!” Egyébként nem sokat teketóriázott velük, nyíltan megmondta: „Nézzék, magukból rövidesen tiszt lesz, s akkor úgy b...k ki velem, ahogy akarnak, de addig még nekem lehet.” Azért apámnak sem ártott meg a lóval való bánásmód legalább minimális elsajátítása. Ekkor még nem tudhatta, hogy rövidesen (ha csak átmenetileg is) a kenyerét kocsisként fogja keresni. (A háború után egy ideig Budapesten ő is lovaskocsival – ami persze nem az övé, hanem alkalmazójáé volt – hordta ki a budai Várhegy alatti alagútból a németek és nyilasok által ott felhalmozott földet, sített, törmeléket, amivel az ostrom alatt az alagúton való átjárást igyekeztek megnehezíteni.)

1943. július 1-jén lépett elő hadapród hajómesterré. A tartalékos tiszti iskola 1943-as nyári gyakorlatáról több fénykép is megmaradt, ezek szerint ez a Tiszán, Szeged és Titel térségében zajlott a MAROS és a BADACSONY aknahajóval. A MAROS aknarakó hajót 1927-ben kezdte építeni a Ganz és Társa Danubius Gép-, Waggon- és Hajógyár. 1928-ban vette át a Folyamórség. Vízkiszorítása 55 tonna, hossza 28,55 m, szélessége 5 m, merülése 0,8 m volt. 280 LE teljesítményű dízelmotor hajtotta. Sebessége 16 km/óra volt. Fegyverzete 2 db 1907/31 M 8-mm-es Schwarzlose géppuskából állt. Fedélzetén 16 db 1918 M érintőaknát tárolt, s volt egy 1916 M 60 cm-es fényszórója. A BADACSONY lapátkerekes vontatógőzös 1913-ban épült a Ganz-Danubiusnál, eredetileg BALATON néven. 1915-ben vásárolta meg a MFTR-től a cs. és kir. Dunaflojtilla. 1919–1920-ban Troubridge angol tengernagy futárhajója volt. Új nevét 1921-ben kapta a Folyamórségnél. Vízkiszorítása 152 tonna, hossza 54 m, szélessége 7 m, a kerékdobnál 14,2 m, merülése 0,9 m volt. Két compound-rendszerű gőzgépe 450 LE teljesítménynél 19 km/órás sebességre volt képes. Fegyverzete 1 db 1907/31 M Schwarzlose géppuskából állt. Vontatóként és iskolahajónak használták.

1943 szeptemberében Apatin, Mohács–Cigánysziget térségében folytak a 2. folyamzár zászlóalj gyakorlatai. A karpaszományosok vídám fiúk voltak, gyakorlaton is szerettek jól élni. Egy ízben elhatározták: az egyhangú kincstári kosztot kézigránátos halászat útján javítják fel. A probléma csak az volt, hogy a helyszín Albrecht főherceg bellyei uradalmához tartozott. A felháborodottan tiltakozó halórt a

Mozgósítás a folyamzár táborigyűkúra ütegénél. A táborigyűkúra Gálos Miklós kapitány és Szököts Lajos zászlós (1944. szeptember)

folyamörök ugyan kiröhögve elzavarták, ám a rövidesen megjelenő csendőrijárral már nem teheték meg ugyanezt. A kiadós halvacsorát hamarosan még kiadósabb hajófogság követte.

Apámat anyakönyvi lapja szerint 1943. szeptember 30-án visszahelyezték a nemtényleges viszonyba. Az anyakönyvi laphoz mellélt igazolványi lapja szerint viszont 1941. október 13-tól 1944. júliusig teljesített tényleges szolgálatot. Ráadásul ugyancsak az anyakönyvi lap mellékletét képezi egy leszerelési jegy is, Újvidék–Budapest viszonylatra kitöltött utazási szelvényvel együtt. Ezeket az ellentmondásokat nem tudom feloldani. Ráadásul úgy emlékszem, apám mindig azt mondta, hogy 1941 októberétől 1944. november végéig folyamatosan katona volt, mert miután 1943-ban letelt a két éves szolgálati ideje, azonnal újra behívták, gyakorlatilag tehát le sem szerelt.

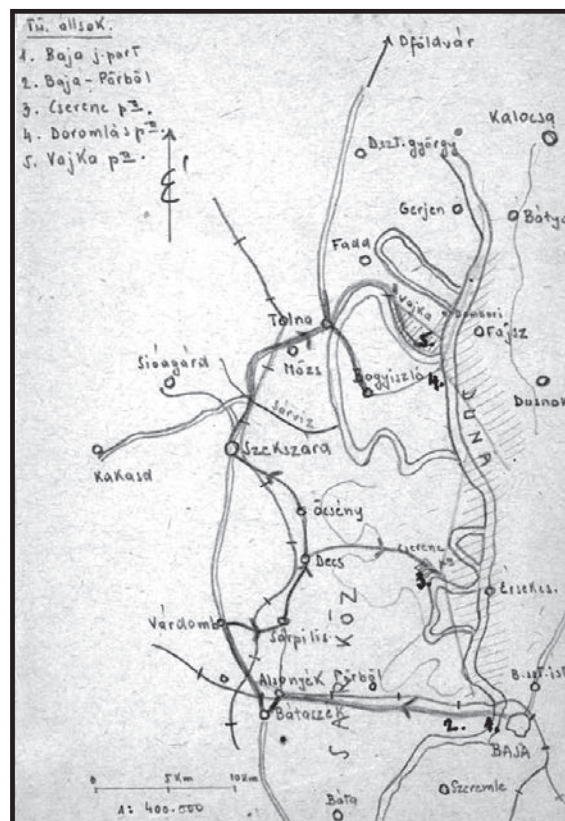
1943. október 1-jén tartalékos folyami zászlóssá nevezték ki. 1943/1944 telén az M6 aknászmotorossal járőröztek a Dunán, pl. Újvidék–Begecs között. A Duna másik oldala már Horvátországhoz tartozott. Nem volt ritka a partizánokkal való összetűzés. Említette, volt olyan folyamőr bajtárs (talán *Simon Zoltán*), aki az itteni járőri tevékenységéért horvát kitüntetést kapott.

Magyarország német megszállásakor, 1944. március 19-én apám éppen laktanya-ügyeletes tiszt volt a 2. folyamzár zászlóalj újvidék–kamenicai laktanyájában. A városban tartózkodó *Nagy Ernő* törzskapitány zászlóaljparancsnok értesülve az eseményekről, telefonon elrendelte a laktanyavédelmi riadót, s utasította apámat, küldjön ki motoros járőröket a városban lakó

tisztekért és tiszthelyettesekért. Ezután gépkocsiján maga is a laktanyába sietett, ahol ismertette a helyzetet. A legénység rövidesen harcra készen elfoglalta a helyét, a fegyvereket tüzelőállásba vitték, az eredetileg a partizántámadások kivédésére kiképzett mesterlövészek is elfoglalták a helyüket. A 310 fős folyamzár zászlóalj 2 db 1918 M 8 cm-es táborigényűvel, 4 db 1907/31 M 8 cm-es Schwarzlose géppuskával, 4 db 1934/37 M Gebauer ikergéppuskával, 2 db 20 mm-es gépágyúval, valamint kézfegyverekkel rendelkezett. A német megszálló erők parancsnoka telefonon felszólította Nagy Ernőt, ne tanúsítson ellenállást, és szolgáltassa ki a zászlóalj fegyvereit. A törzskapitány azonban közölte: amíg magyar feletteseitől más parancsot nem kap, fegyverrel akadályoz meg minden, a laktanyába történő behatolási kísérletet. A németek közben körülvették a kaszárnyát, s az attól 1000–1500 méterre húzóódó vasúti töltés mögött felállították nehézfegyvereiket. Ismételt megadási felhívásukat a folyamörök újra visszautasították. Idegőrlő várakozásban teltek az órák, közben egy német Stuka repülőgép a nyilvánvaló megfélemlítés szándékával, szirénázó zuhanórepüléssel többször is rácsapott a laktanyára, de fegyvereit nem hozta működésbe. Végre 16 óra tájban a németek elvonultak. Estére a Folyami Erők parancsnokságától is megérkezett az értesítés, hogy be kell fejezni az ellenállást.

1944 májusában az Újvidéken állomásozó 2. folyamzár zászlóaljtól apámat áthelyezték a folyamzár táborigényű ütegéhez Bajára. A korábbi félütegből ekkoriban megszervezett üteg az első világháborúból maradt 1918 M 8 cm-es, küllős fakerekkű, fogatolt táborigényűvel volt felszerelve.

Románia augusztusi kiugrását követően, szeptember elején a folyamzár zászlóaljakat is mozgósították. A pótüteg Bajáról vasúti szállítással, Bácsbokod–Újverbász–Sajkáslak (itt kivagonírozás) érintésével érkezett Titelre szeptember első napjaiban. A Titeli-fennsíkon, a Tisza-

A folyamzár táborigényű ütegeinek tüzelőállásai, 1944. október – november (Rainer Róbert vázlatja)

híd védelmében beásva, német egységekkel vegyesen, október közepéig tartóztatták fel a szovjet erőket. Majd október 15-étől a Bácskán keresztül, Titel–Zsablya–Temerin–Újvidék–Szenttamás–Bajmok–Bácsbokod útvonalon hátráltak az ellenség elől, amely Bajánál október 20-án (pénteken) beleszorította a folyamöröket a Dunába.

A híd ekkor már fel volt robbantva, a komp pedig beszakadt egy nagy méretű német híradó gépkocsi alatt. A partváltás erős elleneséges aknavetőtüzben, részint pontonokkal, részint már csak úszva sikerült. A fél üteg (2 ágyú) a szovjetek kezére került. Apám is csak fegyvert, felszerelést, ruhát eldobva, egy szál bricseszenben és csizmában, úszva tudott átvergődni a dunántúli oldalra, ahol ezután még alapos letolás is várta az elveszett ágyúkat, a parancs nélkül végrehajtott partváltás és a hiányos egyéni felszerelés miatt. Mialatt feszes vigyázzban állva, az őszi hidegtől reszketve, félméztelenül hallgatta feldúlt parancsnoka dörgedelmeit, minden porcikájából folyt a víz.

Az átvergődött folyamőr egységeket ezután a Tolna megyei Pörboly-pusztán gyülekeztették, ahol október 23-ig maradtak. Az ütegek hiányos felszerelésüket a Folyamör-ség dunaföldvári szertárából pótolták. Majd rövidesen Cserenc-pusztán, igaz, nem túl nagy lelkesedéssel, megtörtént a Szálasi Fe-

Mozgósítás a folyamzár táborigényű ütegenél. Baja, laktanyaudvar, 1944. szeptember 3.

renc nemzetvezetőre való eskütétel. Nagy Ernő törzskapitányt, a 2. folyamzár zászlóalj parancsnokát 1944. október 24-én parancsnoki tisztségéből leváltották, a pécsi 4. honvédkerületi parancsnok pedig büntetőeljárás kezdeményezett ellene a sebtében végrehajtott bajai partváltás miatt.

Ezután november végéig a Drávatorkolat-Paks közötti szakaszon partvédelmet, folyammegfigyelést, alkalmankénti Duna-átkeléssel összekötött járőrszolgálatot láttak el a folyamőrök. A folyamzár tábori pótzászlóalj ütege a bajai partváltás óta Baja jobb parton, utána Pörbölynél, majd Cserencpusztán, utóbb Bogyzsló-Doromiáspusztán és végül Fadd-Vajka-pusztán foglalt tüzelőállást. Közben a szovjet erők Kiskőszeg (Batina) térségében átkeltek a Dunán, és Pécsre fenyegettek. A folyamőröket is Pécs védelmére kívánták bevetni, de ez már nem történt meg. A folyamzár ezred Szekszárd térségéből kivont, majd dél felé útnak indított zászlóaljai és ütegei csak Püspöknádasd (ma: Mecsek-nádasd), Hidas tájáig jutottak. Hidasnál november 29–30-án a táborig pótzászlóalj ütegét is szétugrasztotta az ellenség. Apám néhány társával együtt a közeli Mázán civilbe öltözött, majd néhány napos bolyongás után, december 4-én este visszatért a Tolna melletti Vajka-pusztára, ahol korábban már átmenetileg elszállásolva voltak. Apám katonai anyakönyvi lapját Grinsingben, 1945. február 27-én zárták le „*törölve állományból 1944. XI. 29. eltűnés folytán Hidasnál a 3. fozár zlj. 1. sz. veszteségkimutatása alapján. II. fozár tpd. 14/biz.-1945. szám. 2/355. 1945. sz. állpcs.*” megjegyzéssel.

Apám Padányi Gulyás Béla földbirtokos, IBUSZ-igazgató, egykori Eötvös-kollégista, kisgazdapárti politikus Vajka-pusztai birtokán rejtőzködve várta be a háború végét. Közben mindenféle adódó (főként mezőgazdasági) munkát elvégzett, pl. szántás-vetés, állatok gondozása, fuvarozás stb. Közben három-négy alkalommal is elfogták az oroszok, akikről mindannyiszor rövidesen megléptek. December 15-én Szekszárd mellett is elkapták az oroszok, és többedmagával Bajára hajtották, ahol az utász laktanyában hatalmas fogolytábor működött. Innét december 20-án (szerdán) ismét megszökött, a bokros Dunaparton meghúzódva bevárta a korai szürkületet, majd egy, a helyszínen talált csónakba kapaszkodva megpróbált átúszni a zajló Dunán. A korhadtsónak azonban egykettőre telement vízzel, s rövidesen elsüllyedt. Apámat halászok mentették ki a zajló jég közül. Kunyóhójukban tért magához egy subával betakarva, amint felváltva kúralták forró teával és pálinkával. Megúszta tüdőgyulladás nélkül,

de a további életét végigkísérő reumáját sikerült megalapoznia.

További Vajka-pusztai tartózkodás után, csak 1945 szeptemberében mert véglegesen visszatérni a fővárosba, ahol 1943 karácsonya óta nem látott lakásuk az ostrom következtében romosan, félig kifosztva fogadta. Szülei pedig sehol, ők ugyanis időközben Ausztriába menekültek, s csak

hosszas hónapok múlva állt helyre köztük az összeköttetés. Az 1930-as évek óta külön élő, de egymással kapcsolatot tartó nagyszüleim 1950/1951-ben külön-külön kivándoroltak az Amerikai Egyesült Államokba. Apám az 1955-ben, Cincinnati-ben meghalt édesapját soha többé nem látta viszont. Édesanyjával is csak hosszú évek múltán, mindössze háromszor találkozott: 1963-ban és 1965-ben Bajorországban, majd 1971-ben Kaliforniában.

Apám ezt követően az építőiparban, jobbra vidéken dolgozott csaknem öt évtizedet, s végül fő-építésvezetőként ment nyugdíjba. 1949-ben nősült meg Békásmegyeren; édesanyámmal három gyermeket neveltek fel, időnként meglehetősen nehéz körülmények közepette.

1959. szeptember 14-én megfosztották tartalékos alhadnagy (a Magyar Néphadseregben ekkor nem létezett zászlósi rendfokozat) rendfokozatától, elmondása szerint a következőképpen. Beidéztek az illetékes kiegészítő parancsnokságra, ahol már több, hasonló korú sorstársa várakozott. Rövidesen megjelent egy őrnagy vagy alezredes, és közölte velük: miután nem méltók arra, hogy a Magyar Néphadseregben tartalékos tiszti rangot viseljenek, legénységi katonakönyvet kapnak. Akinek ezzel kapcsolatban kérdése lenne, azt külön-külön az irodájában is tájékoztatja. Apámat meglepettette az eljárás. Bár nem érezte magát soha hősnak, úgy gondolta: nem ölt, nem rabolt, s ha rövid ideig is, szolgált ellenség előtt is. Ha már egyszer érdemesnek tartották a zászlósi rendfokozatra, most miért fosztják meg tőle? Jelentkezett tehát felvilágosításra. A tiszt röviden

A KECSKEMÉT őrnaszád. Baja, 1941–1942 telén

közölte vele az „okokat”: apja hivatásos tiszt volt a régi rendszerben, anyja diszsidált, ő pedig 56-ban szakállt viselt. Apám annyit válaszolt, hogy legjobb tudomása szerint senki sem választja meg a szüleit; amikor édesanyja elhagyta az országot, a „disszidálás” kifejezést még nem is ismerték, ennek a három elvtársnak pedig (Marx, Engels és Lenin falon függő képeire mutatott) egyenként is jóval nagyobb szakálla van, mint amilyen neki valaha is volt. Egyébként meg úgyis azt csinálnak vele, amit akarnak. (Ekkor kapott, A 127234 számú katonai igazolványát a katonai szakképzettség rovatba írt: „hadihalyós tüzer” [sic!] bejegyzéssel máig őrzöm.)

Tengerész álmait természetesen örökre elfújta a világháború szele. Maradt még rövid ideig az átmenetileg feléledő vízi cserkészlet (1946–1948), majd szerény kárpótlásként a hajósbélyeg-gyűjtés és alkalmanként a dunai úszás, evezés, nosztalgizálás, 1990 után néhány volt egykori folyamőr bajtárssal közösen. 1992-ben még megérhette, hogy a honvédelmi miniszter rehabilitálta, és tartalékos hadnaggyá léptette elő. Budapesten halt meg 1997. december 29-én.

Életútja nem volt rendkívüli. Az I. világháborút lezáró békek megszületése és a szocialista tábor összeomlása közti évtizedekben valószínűleg több tízezer honfitársa, közép-európai kortársa élt át hasonlókat. S még örülhetett, hogy neki mindezt sikerült túlélnie, hiszen számos embertársa a nemzeti vagy nemzetközi diktatúrák áldozatául esett.

- Folytatjuk - ■

Iharkút: világhírű dinoszaurusz-lelőhely a Bakony szívében

Dr. Ősi Attila

A lelőhely és a felfedezés

■Az iharkúti gerinces-lelőhely egy elhagyott bauxitbánya egykori külszíni fejtésében található Németbánya és Bakonyjákó települések határában, a Bakony-hegység északi részén. Ezen a vidéken már az 1970-es évektől kezdődően folyt bauxitbányászat, és ez a rekultivációs munkákat is beleértve egészen 2008-ig tartott. Mivel a bauxitlencsék a területen általában igen közel voltak a felszínhez, külfejtésekkel bányászták le azokat. Ez vezetett oda, hogy az egykori Iharkút falu alatt található bauxitlencse letermelése végett a falut felszámolták, és az embereket elköltöztették onnan. Az utolsó két bauxitlencse, amelyet a területen lebányásztak, a mai dinoszaurusz-lelőhely területén volt.

A bányászat épp ezeknek a lencséknek a letermelését kezdte meg 2000 tavaszán, amikor *Ősi Attila* és *Torma András*, akkor egyetemi hallgatók a területre érkeztek, hogy gerinces ősmaradványok után kutassanak. Néhány órával a megérkezést követően a bánya akkor már nem művelt, északi részén mintegy 7 m-re a felszín alatt egy homokkőpadra bukkantak, amely nagy mennyiségben tartalmazott csontleleteket. Az első maradványokat továbbiak követték, az egynapos kutató utakból két-három hetes ásatások lettek és ennek a gazdag, mára már világhírű, tudományos szempontból felbecsülhetetlen értékű lelőhelynek a kutatása 23 éve tart.

85 millió éves kőzetek fogságában

A külfejtéses bányászat előnye, hogy a kutatók napfényben tanulmányozhatják a talpuk alatt akár sok 10 vagy 100 m-es mélységben található kőzetrétegeket. Attól függően, hogy a bányászat hol zajlik, különböző korú kőzetekkel találkozhatunk. Az iharkúti lelőhelyen a legidősebb kőzetek a triász időszakból származnak (kb. 220 millió évesek). A Dachsteini mészkő és a Fődolomit – melyek a Durnántúli-középhegység sok helyütt több kilométer vastag, fő karsztvízadó rétegei –, a legidősebb kőzetek a területen. Ezek a triász időszaki kőzetek a kréta időszakban, mintegy 85-90 millió évvel ezelőtt szárazulatra kerültek, és az akkori szubtrópusi klíma alatt hatalmas kanyonok, töbrök képződtek bennük. Ezekben a sokszor 80-100 m-es mélységet is elérő ha-

Ásatás Iharkúton. A háttérben az egyik utolsó bauxitlencse feletti fedőképződmények, már rekultiválva. Az ásatás során 2-3 hétig a kutatócsoport mellett lelkes önkéntesek bontják a csonttartalmú réteget.

sadékokban halmozódott fel az az igen jó minőségű bauxit, mely az alumínium ércéként évtizedeken keresztül adott munkát a bányászatban és az alumínium-gyártásban dolgozók számára.

A bauxit képződését követően, a kréta időszak vége felé, mintegy 85 millió éve, ahogy a terület feltöltődött, és a térszín kiegyenlített, sokszor megáradó folyók kanyarogtak ezen a vidéken, lerakva törmelékes üledéküket. Ezek a folyók gyűjtötték össze, rakták le és temették be azokat az állati és növényi maradványokat, köztük dinoszauruszok csontjait is, melyek egy mára már letűnt élővilágról adnak tanúbizonyságot. A folyó által szállított üledék közzé vált, és az egykoron könnyű, fehéres csontok kemény, fekete kőületekké alakultak. A csonttartalmú kőzetrétegeket homok, homokkő, agyag és néhol kavics építi fel. A csontokban leggazdagabb kőzetréteg átlagosan 20-30 cm vastag, szürkés színű, és az eredeti felszíntől mintegy 18 m-es mélységben húzódik. Mára a feltárt közel 700 négyzetméternyi területről több mint százezer fosszília került elő. Ritkábban csontvázak, összekapcsolódó csontelemek, leggyakrabban izolált csontok és fogak alkotják a leletegyüttest. A maradványok gyűjtése ásatások során történik. Aprólékos, türelmet igénylő munka ezekből a sokszor kemény homokkő rétegekből kipreparálni, letisztítani az amúgy is törekeny csontleleteket, de a türelem meghozza gyümölcsét.

Egy mára letűnt élővilág emlékei

Az iharkúti ősgerinces lelőhely, bár a dinoszaurusz és egyéb őshüllő leleteiről ismert, számos más egykoron élt élőlény maradványait is rejt. A gerinces leletek mellett jelentős gerinctelen fauna, köztük csigák, kagylók és kagylósrákok maradványai kerültek elő. A növényvilág esetében a pollenleletek mellett magok, levelek, virágok, szenesedett ág- és törzsdarabok igen gazdag együttese segít pontosítani a késő-kréta ökoszisztémáról alkotott képet. A növényi fossziliák egy folyóparti-árterületi erdő lombos növényzetére utalnak. A pollenanyag mind a helyi, mind a regionális vegetációs mintázatot rögzíti: döntően zárwatermők és kisebb részben túlevelűek alkotta lombkoronából álló növényzetet jeleznek, amely valószínűleg cikászokat és benettitesz-féléket is tartalmazott. Az aljnövényzetet bokros zárwatermők, higrofil páfrányok és mohák alkották, ami meleg, nedves szubtrópusi éghajlatra utal.

A gerinces leletek alapján több mint 40 különböző gerinces állatfajt ismertünk fel a halaktól a kétéltűeken, teknősökön, gyíkokon, krokodilokon, pterozsauruszokon, dinoszauruszokon át a madarakig. Számos faj, így például a *Hungarosaurus tormai*, a *Bakonydraco galaczi*, az *Ajkaceratops kozmai* vagy az *Iharkutosuchus makadai* csak az iharkúti lelőhelyről ismert.

Kutatásaink során a folyamatosan előkerülő, új és már ismert csoportokhoz tartozó leletek taxonómiai és anatómiai leírása mellett bizonyos fajok paleobiológiáját is sikerült részleteiben tanulmányozni, továbbá vázolni tudtuk az iharkúti fauna őssálatföldrajzi kapcsolatait is. Leelőhelyünk egyik legjobban ismert állata egy kis termetű, maximum egy méteres testhosszt elérő, mindenevő krokodil, az *Iharkutosuchus*. A koponya-, állkapocs- és fogmaradványok részletes vizsgálata rávilágított arra, hogy a többi krokodiltól eltérően ez a faj képes volt állkapcsát oldalirányban is mozgatni, és így lapos, sok kúpot viselő őrlőfogaival a táplálékát alaposan megrágni.

Az Iharkútról ismert, mintegy 3-4 méteres szárnyfesztávolságú repülő őshüllő, a *Bakonydraco galaczi* több mint 80 egyedének maradványai arra engednek következtetni, hogy ez a faj kifejezetten gyakori volt ezen a folyóágakkal és galériaerdőkkel tarkított ártéri területen. Törékeny csontjaik miatt a repülő őshüllő maradványok igazán ritkaságszámba mennek világszerte, ezért a hazai leletanyag különösen fontos az európai késő-kréta repülő őshüllők diverzitásának felderítésében.

A vízi környezetek csúcsragadozója volt a *Pannoniasaurus inexpectatus*. Ez a 6-7 méteres testhosszt is elérő moszaszaurusféle a rokonaitól eltérően édesvízi környezethez alkalmazkodott, és a leletek előfordulása alapján gyakori eleme lehetett a folyóknak, tavaknak.

A dinoszauruszokat már 5-6 féle ragadozó és 3-4 féle növényevő alapján ismerjük. A ragadozók között a legnagyobbak elérték a 3-4 méteres testhosszt és 3-4 cm-es recézett fogaik a viszonylag gyakori leletek közé tartoznak. A növényevő dinoszauruszok között a *Hungarosaurus* volt a leggyakoribb, melyet 12 részleges csontváz és sok ezer csont és fog alapján ismerünk. Ennek a 4 - 4,5 méteres, négy lábon járó őshüllőnek a jellegzetessége volt, hogy a koponyájától a farka végéig sok száz páncélelem borította a testét. Hetven-nyolcvan, egy időben használt, levélszerű fogát 3-4 havonta lecserélte, melyekkel precízen aprította a növényi táplálékot.

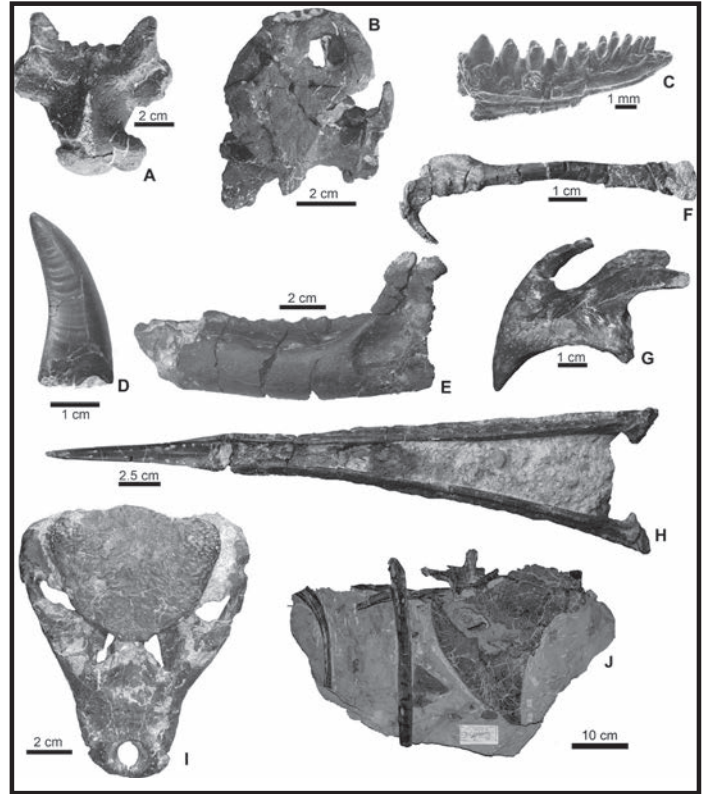
Faunisztikai és őssálatföldrajzi szempontból az iharkúti lelőhely igazi különlegességnek számít. Bár a begyűjtött gerinces maradványok jelentős része család szinten megegyezik a többi európai lelőhely (Erdély, Ausztria, Dél-Franciaország, Észak-Spanyolország) faunájával, genus vagy faj szinten már komoly eltérések mutatkoznak.

Sőt, a kétélűek esetében például a békáknak egy új családjára derült fény. A felfedezett fajok között több igen ősi tulajdonságokat hordoz. Az Iharkútról leírt páncélos dinoszaurusz, a *Hungarosaurus* pl. 30 millió évvel, a modern Eusuchia krokodilok egy ősi alakja, az *Iharkutosuchus* pedig közel 40 millió évvel fiatalabb legközelebbi rokonainál. Az új fajok gyakorisága és ezeknek az ősi formáknak a jelenléte arra utal, hogy 85 millió évvel ezelőtt a mai Bakony területe hosszabb-rövidebb ideig elszigetelten létezett a Tethys-óceán nyugati végében elterülő európai szigetvilágban. Más európai kréta gerinces lelőhelyekhez hasonlóan az iharkúti teknősök és Theropoda dinoszauruszok között is akadnak olyan formák, melyek rokonai a déli, *Gondwana* kontinensek területén voltak elterjedtek. Ezek a fajok tovább erősítik azt az elképzelést, miszerint Európa szigetvilágát a kréta időszakban meghódították ezek a feltehetően Afrika felől érkező csoportok.

A bakonyi gerinces lelőhely további különlegessége, hogy néhány millió évvel idősebb a többi, késő-kréta korú európai kontinentális gerinces lelőhelynél. Olyan időintervallumot képvisel, mely a szárazföldi gerincesek szempontjából Európában eddig jószerivel ismeretlen volt. A lelőhelyről előkerült csontanyag tehát mérhetetlenül fontos a kréta ősgerinces élővilág megismerésében.

A kutatások jövője

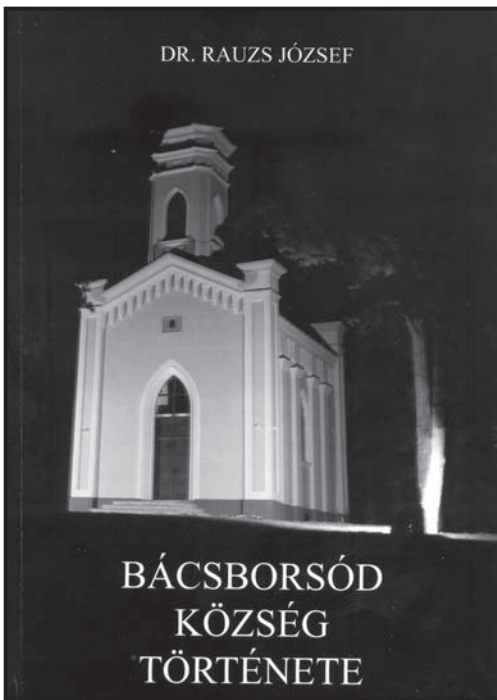
A kutatások immár 23. éve folynak, és minden begyűjtött maradvány a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményébe kerül. A kutatásokat sok tucat intézmény, cég, szervezet és magánszemély támogatta az évek során, nélkülük ezek az eredmények nem születhettek volna meg.

Nyolcvanöt millió éves gerinces leletek Iharkútról. A, *Pannoniasaurus inexpectatus* csigolya. B, *Foxemys trabanti* teknős koponyája. C, *Bicuspidon* aff. *hatzegiensis* állkapcsa. D, *Tetanurae* indet. Theropoda ragadozó dinoszaurusz foga. E, *Mochlodon vorosi* alsó állkapcsa. F, *Pneumatoraptor fodori* vállöv csontja. G, *Ajkaceratops kozmai* koponyaeleme. H, *Bakonydraco galaczi* alsó állkapcsa. I, *Iharkutosuchus makadii* koponyája. J, *Hungarosaurus tormai* első részleges csontváza.

A lelőhely mintegy 17 ha-os területe a *Magyar Dinoszaurusz Alapítvány* tulajdonában van. Az alapítvány kiemelt célja, hogy biztosítsa a területen a kutatásokat, és talán egyszer majd a jövőben egy látogatóközponttal ellátott tudományos-ismeretterjesztő bemutatóhelyen várja az érdeklődőket. Jelen pillanatban a lehetőségektől függően az éves nyári ásatások alatt az alapítvány munkatársai három nyílt napot szerveznek, melyek során összesen 1200 érdeklődőt tudnak fogadni. Ezen nyílt napok alatt az érdeklődők megtekinthetik az ásatási munkákat, az előkerült leleteket, és képet kapnak a terület geológiájáról és őslénytani érdekességeiről. De figyelem! Az iharkúti lelőhelyen talált maradványok tudományos kutatások tárgyát képezik. Kérjük, ne gyűjtsön csontokat! A nyitott bauxitbánya esős időjárás esetén nagyon sáros és csúszós lehet. Túrabakancs vagy gumicsizma használata ajánlott! (A szerző geológus-paleontológus, az ELTE TTK tanszékvezetője, az írás a Bajai Honpolgár-estek keretében 2023. március 10-én elhangzott előadásához kapcsolódik.) ■

Bácsborsód község története *Könyvismertetés*

Nebojszki László

■ *Dr. Rauzs József* gazdag és termékeny szerző lévén korábbi kiadványaival számos témában tette ismertebbé Mélykút város életét, történelmét, az ott élők és születettek munkásságát. A közelmúltban megjelent újabb kiadványában szerteágazó levéltári és irodalmi kutatások, valamint visszaemlékezők adatainak felhasználásával szülőfalujáról – Bácsborsódról – foglalja össze mindazt, amit tudni érdemes. Munkájának fontosságát a szerző Szapáry Györgytől vett idézettel nyomatékosítja: „Amit nem örökítenek meg valamilyen formában, az örökre elvész.”

A kötet első részében megjelenés szerinti időrendben jelennek meg a különböző monografikus jellegű munkák Bácsborsódról szóló leírásai, majd kiegészítésként képanyaggal kísérve a község katonai felmérések térképeiről leolvasható jellemzői. Mindezek alapján a gyéren lakott puszta a mai településig, valamint a határ-részekről fejlődéstörténeti áttekintést kapunk. A folytatásban a vidék középkori történelmében fontos szerepet játszó *Becsei Töttös* családról és a török uralom alatti időszakról fellelhető információkat közöl a szerző. A török idők után 1726-ban a néhány évvel korábban nemességet szerző *Latinovitsok* vásárolták meg Borsód és Legyen birtokokat, majd a későbbiekben Kunbaja egy részét, Madarast, végül Katymárt is. Ezután a vármegye közéletében

is jelentős szerepet játszó család ismertebb-jelesebb tagjai életútjának portréfotókkal illusztrált összefoglalása következik, külön kitérve az 1848-49-es forradalom és szabadságharcban szerepet vállalókra.

A folytatás a település gazdasági életét mutatja be, a törökök kiűzése utáni időszakról napjainkig. Láthatjuk a *Latinovits-uradalom* aprózódása nyomán a földbirtokviszonyok változását (az új tulajdonosok rövid bemutatásával), képet kapunk a 2. világháborút, majd a rendszerváltást követő időszak jellemzőiről. A különböző összeírások adatai alapján a kötet áttekinti a határbeosztást, az állatállományt, a mezőgazdasági terményeket stb., és bemutatja az itt élők helyi társadalmi rétegződését és a családszervezetet is.

A következő rész Borsód településtörténetét tárgyalja: szó esik szarmata leletekről, az Árpád-korról, az oklevelekben a helység határában elpusztult falvakról, a kunokról, a török megszállásról, az újratelepülésről, a népszámlálások adatainak felhasználásával a Trianon utáni időszakról, a szocializmus korszakáról és napjaink jellemzőiről. Ugyanitt ismerteti a szerző a *Latinovitsok* Borsódon épített kastélyait és kúriáit. Áttekinti a helyi postaszolgálat fejlődését, szól a kultúrházról, a mozról a sportletről, a Kígyós-patakról, a falu északi részén álló több száz éves tölgyfákról és a közlekedési viszonyok fejlődéséről is.

Bácsborsód délen több kilométer hosszan határos Szerbiával, a korábbi Jugoszlávia egyik utódállamával. Mivel a Tito vezette ország a 2. világháború után különutas politikát folytatott, rendkívül megromlottak kapcsolatai a Szovjetunióval és Magyarországgal is. A település hamarosan az 1950-ben létrehozott, 15 kilométeres határsávban találta magát: az erre vonatkozó szabályok jelentősen korlátozták a helyiek életét. Többek között ezért is foglalkozik a könyvben külön rész a Rákosi-korral.

A továbbiakban a könyv források alapján a település egyháztörténetét, vallási életét dolgozza fel: ír az érdekesebb-jelentősebb plébánosokról, a templomról, a plébánia épületéről, a *Latinovits* család 1880-ban épült, a közelmúltban felújított kápolnájáról, a helység szakrális kisémlékeiről,

a temetőről. A következő részek hasonló tagolással foglalkoznak az iskolai oktatással és az egészségüggyel. Előbbiben tanügy- és iskolatörténetről, a külterületi iskolákról, tanítókról, végül az óvodáról esik szó; utóbbiban az egészségügyi ellátás történeti áttekintése, a helyben praktizáló orvosok bemutatása történik. Röviden ismerteti a helyi néphagyományokat is.

Bácsborsód nevezetes szülőtte *Moholy-Nagy László*, aki Magyarországot elhagyva őt, tőlünk nyugatabbra fekvő országban, igazi kozmopolitaként vált világhírűvé munkásságával és tehetségével. A könyv az ő életútját is ismerteti.

Az anyakönyvek a családtörténeti kutatások fontos forrásai. A magyarországi anyakönyvezés rövid ismertetése után dr. Rauzs József megemlíti, hogy 1977-ben alkalma volt áttekinteni a bácsborsódi plébánia akkori iratanyagát, és arról jegyzeteket készíteni. A plébánia 1991 óta üresen áll, a települést Bácsbokodról „oldallagosan” látják el, oda csupán az anyakönyveket vitték át, a többi irat hiányzik. Jó lenne, ha ezek is előkerülnének, hiszen kiegészíthetnék a községre vonatkozó ismereteket. Érdekességeket tartalmaznak a keresztelési, a házassági és a halotti anyakönyvekből kigyűjtött adatok.

A kötet utolsó része a gasztronómiával foglalkozik. A Temesvárról elrendelt 1859-60-as összeírás talán elsőként ad meg – a szomszédos települések beszámolóival együtt – adatokat Bácsborsód és pusztái étkezési szokásairól és ételeiről. Mindezeket kiegészítik a jeles napokon – karácsony, húsvét, templombúcsú, családi ünnepek stb. – felszolgált ételekre, az étkezési rendre és a különböző évek élelmiszer-fogyasztási statisztikáira vonatkozó közlések. A mindezekkel kapcsolatban leírtakat a szerző pesszimista végszava zárja. A könyv igencsak érdekes része a nagyon alapos és részletes irodalomjegyzék, amely lehetőséget ad az egyes témákban történő elmélyülésre, és irányt mutat a további kutatások tekintetében.

Dr. Rauzs József hiánypótló munkáját ajánlom mindazoknak, akiket érdekel Bácsborsód és vidéke múltja. A könyv megvásárolható Bácsborsód Községi Önkormányzatnál (6454 Bácsborsód, Petőfi Sándor utca 3. Telefon: 06/79/451-501), ára 2 800,- Ft. (*Dr. Rauzs József: Bácsborsód község története. Szeged, 2022. 420 oldal*)■

A lúzer teremtő és az örök Éva

A Rábl Színpad felújított kamaradarabjának bemutatója

Mayer István

■ Egy sikerdarab felújítása mindig izgalmas, márpedig annak idején lapunk kritikusa „az utóbbi évek legjobb amatőr színpadi produkciójaként” jellemezte a Rábl Színpad és Zenei Közösség *A teremtés diszkrét bája* c. kamaradráma-előadását. (Bajai Honpolgár, 2016. április, az írás honlapunkon is elérhető – a szerk.) A *Ruby* címen futó új változatot először április 14-én, a Szent László ÁMK könyvtártermében tekinthette meg a közönség, ezúttal is Dely Géza rendezésében. Mindkét színpadi változat előzménye a rendkívül szerencsétlen magyar címmel (*Fejbenjáró bűn*) vetített, eredetileg *Ruby Sparks* című játékfilm volt. Nem ez az első eset a színtársulat történetében, hogy filmet adaptálnak, többek között a *Felettünk a Föld* és *A kötél* c. előadásuk is filmalkotást dolgozott fel, gondolt újra. A társulat vezetője, Dely Géza jó érzékkel választ a mainstreamtől távol álló – vagy legalábbis a Hitchcock-előadás esetében a fiatalabb generáció számára már ismeretlen –, ugyanakkor értékes filmeket.

A „rebootok” ritkán szokták megközelíteni az eredeti mozgóképek minőségét, ezúttal azonban Ruby úgy nyújtott megsüvegezendő teljesítményt, hogy megtartotta, bizonyos részletekben felül is múlta az alapanyag minőségét.

A történet – dióhéjban összefoglalva – egy befutott, ám magánéletében szerencsétlen íróról és szerelméről szól. A csavar a történetben, hogy a barátnő, *Ruby Sparks* az író kéziratából bukkant elő egyik pillanatról a másikkra – akárcsak Pallasz Athéné pattant ki szikraként Zeusz fejéből (a 'spark' szó magyarul szikrát jelent). Az író tehát teremtővé vált, de a teremtő viszonya művéhez több mint ambivalens. *Calvin* a saját nőideálját segítette világra előző és egyetlen barátnőjétől kapott írógépen gépelve. Ha novellai terjedelemben gondolkodnánk, itt akár le is zárhatnánk a történetet: csoda történt; elkönnyvelhetnénk, hogy az irodalom hatalmát kívánjuk kifejezni, ám a Ruby ennél sokkal összetettebb mondanivalóval bír.

Calvin olyan férfi, akiről nemigen álmognak a nők. Öntudata ugyan az egekben – állítása szerint nem kedveli, ha zseninek szólítják, és ennek még lesz jelentősége a műben –, de önbecsülése éppolyan kaotikus, mint külső megjelenése. *Layla* – első és egyetlen barátnője – szembesítette nárcisztikus jellemével, de azt Calvin a személye elleni támadásként értelmezte; igaz, még így is a lány kezdeményezte a szakítást.

Sokan még a templomba járók közül is úgy tartják, a világ teremtése az ember megalkotásával véget ért. A teológiában ennél járatosabbak viszont tudják, hogy Isten az embert nemcsak szabad akarattal bíró lényként hozta létre, hanem a teremtés tökéletesítésében és beteljesítésében partnereként is. Calvin teremtőt játszik, de ez nem sikerül neki sem jobban, mint *Goethe* varázsinasának. Persze a darabban ábrázolt írónak több „rokona” is van a világirodalomban, Goethénél maradván (és *Thomas Mann*ra is kitekintve) *Faust* is létrehozta a homunculus, *Viktor Frankenstein* pedig – legalábbis az eredeti *Mary Shelley*-műben – a professzora alapján mintázza meg teremtőmennyét.

Az imént említett példák mind tökéletlen alkotásokat mutatnak be, Ruby viszont tökéletes. Vagy mégsem? Lehet, hogy *Layla*nak igaza van, és a *Calvin*ben élő nőkép csak önmaga tükröke? Akár igennel, akár nemmel válaszolunk ezekre a kérdésekre, a platóni ideáknál kötünk ki – nem véletlen az előadás során egy félmondatban elrejtett utalás.

Visszaülve a vallási párhuzamokra: a vallási gondolkodók és a filozófusok között megoszlanak a vélemények arról, hogy Isten magára hagyta-e a világot. A katolikus dogma szerint a Gondviselés formájában továbbra is köztünk van, de nem ez az egyedüli felfogás, elég *Giordano Brunóra* vagy *Nietzschére* gondolni. Calvin olyannyira nem hagyta magára teremtőmennyét, hogy az már beteges. A betegség a darab visszatérő motívuma. Az író korábban is pszichiáter kliense volt, és Ruby materializálódásával maga is kétségbe vonja saját épelméjűségét. Ez a labilis psziché csak fokozódik, ahogyan haladunk előre a cselekményben. A Calvin által szó szerint megálmódott Ruby lehetne egy skizofrén hallucinációja is – de nem az. Igaz, a színpadon sosem látunk kettejükön kívül más szereplőt – még *Scottie* kutya csaholását is csak a távolból halljuk –, és a rendező az utolsó pillanatig lebegteti a kérdést, mégis beigazolódnak, hogy Calvin valódi teremtő. De az istennel egyenlőnek tartani magunkat a görög szóhasználatlál élve *hübrisz*, a legszörnyűbb bűnök egyike, amely kemény büntetést érdemel. A színdarab

Különös pár: Calvin (Bajzák Valentin) és Ruby (Éber Kata).

Fotók: Kelemen Áron

*Calvin*ja esetében ez különböző addikciókban jelenik meg: elsősorban az (újra)alkotás, Ruby „tökéletesítése” válik szenvedélyévé, de a *Bajzák Valentin* által kiválóan megformált figura társfüggő is lesz: képtelen elengedni szerelmét, akár csak rövid időre is.

A kezdeti, teremtőmennyétől való félelmet a felhőtlen szerelmi kapcsolat után valóságos téboly váltja fel, amely természetesen a Rubyval való kapcsolatot is megmérgezi. Bár Ruby *Calvin* valóságos „szellemi terméke”, nem afféle gölem, hanem önálló, autonóm emberi lény, akinek érzései és gondolatai vannak. Az író ezzel szinte a darab zárásáig nincs tisztában, az újabb és újabb sorok gépelésével mintegy a rabszolgájává teszi a lányt.

Az *Éber Kata* alakította lány egy tünemény. Fiatal, kedves, szépen rajzol, és nem mellesleg első látásra beleszeret *Calvin*ba. Tökéletes? Igen, amennyire egy vers, egy regény, egy film vagy egy színdarab az lehet. Szinte minden munkakörhöz kaphatunk „*Senki sem tökéletes, de a ...-ok átkozottul közel állnak hozzá*”. Tudjuk, hogy *Calvin* remek író, de Rubyval való viselkedése nyilvánvalóvá teszi, hogy nem annyira remek ember. És akkor felmerül a kérdés: ha Ruby teremtőmenny, *Calvin* szellemi terméke, vajon ki vagy mi inspirálta *Calvin*t. Ahol *Calvin* Ádám, ott Ruby az ő oldalbordájából megalkotott Éva. Ebben a Paradicsomban is jelen van a jó és rossz tudásának fája: *Calvin* kézírata. Ruby jó néhányszor igyekszik megközelíteni azt, de az újdonsült teremtő féltve őrzi titkait, nem akarja, nem meri elveszteni szerelmét. Ismerjük a bibliai történetet: Ádám és Éva végül megkóstolja a gyümölcsöt, és kiűzetik az Édenből. Persze a hasonlat sántít, hiszen a drámában a kísértő nem kap szerepet, és *Calvin* már eleve birtokosa a tudásnak.

Jogosnak tűnik a kérdés: mi a teremtőmennyek sorsa? *Calvin* és Ruby esetében csaknem a darab végéig azt látjuk, hogy megalkotója

marionettbábuként rángatja a lányt. Végül Ruby fellázad (engedtesse meg egy újabb kikacsintás Mary Shelley regénye felé), Calvin pedig önimádatában letöri a lázadást – hiszen ki képes szembeszállni egy istennel? És Calvin kimondatja Rubyval a darab csúcspontján a tiltott mondatot: „Zseni vagy!”

Calvint maga alá temeti a szégyen, Ruby önszántából távozik, a vígjáték tragédiába fordul, a kézirat elkészül. E ponton (értsd: a kézirat befejezésében) elváltak egymástól a film és a színpadi adaptáció. Nem kívánom lelőni a poént, inkább azt javaslom: nézzék meg a darabot és a filmet is! Nézőként kicsit aggódtam, hogy a két – minden hibájával és erényeivel együtt – szimpatikus szereplő története szomorú lesz, de a feloldás mesteri.

A Szent László ÁMK könyvtárterme – amellyel együtt a kényszerből adott ismét otthont az előadásnak – bensőséges hangulatot teremtett a kamaradráma élvezetéhez. A minimális díszlet illetékes Calvin magába forduló jelleméhez,

a félhomályt a hófehér ruhában megjelenő Ruby oszlatta szét a helyiségben. Komoly szerepet kapott a világítás: ez mutatta meg, hogy a valóságban, vagy Calvin képzeletvilágában járunk-e éppen. A díszlet puritanizmusát jól egészítette ki a színjátékos öltözéke, amely a helyzetnek megfelelően gyakran cserélődött,

Calvin tréningruhájától (a futástól biztosan buknak majd rá a lányok) egészen Ruby izgató kosztümjéig. Bajzák Valentin érzéketlenül mutatta be Calvin örületbe fordulását, de talán még nehezebb feladata volt Éber Katának, akinek viselkedésminták egész sorát kellett prezentálnia, akár egyik pillanatról a másikra váltva is. Mindkettőjük produkcióját elismerés illeti ezért,

akárcsak Dely Géza rendezését, amely szolgai másolás helyett úgy tett hozzá az eredeti történethez, hogy annak minden erényét megőrizte. (*Ruby, Kamaradárab Valerie Faris, Jonathan Dayton és Zoe Kazan filmje alapján. Szent László ÁMK könyvtárterme, 2023. április 14. Rendezte: Dely Géza*) ■

Az írás: teremtés (Bajzák Valentin)

„Minden felnőtt egyszer gyerek volt, de csak kevesen emlékeznek rá.” Gondolatok A kis herceg előadása kapcsán

■ Lex Orsolya

Gyerekek a színpadon, gyerekek a nézőtéren! Ahol ennyi a gyermek, ott bizonyosan mese születik... Mesét nézünk, mesét játszunk! Segítségért fordulok hát a mesék és azok legősibb rétege, a népmese felé.

E műfajt – remélem – mindannyian jól ismerjük. Ám manapság már gyakorta gondoljuk, hogy (csupán) gyermekeknek szóló alkotások ezek, hiszen a boszorkányok, sárkányok, legkisebb királyfik, furfangos szegénylegények világa nem a felnőtteké. Ez egyáltalán nincs így! A mese mindannyiunknak, mindannyiunkról szól, mondandója pontosan annyira tartozik a gyermekekre, mint a felnőttekre. *Szócs Boldizsár* székelykevei mesemondó szerint *a mese a szegény ember egyeteme*. Régen a mesék segítségével tanították meg az erkölcsi normákat, a tudományokat, a mesék segítettek felülkerekedni a nehéz helyzeteken. Rétegzettségüknek köszönhetően mindenki éppen annyit értett meg belőle, amennyi neki szólt. Először a mese külső rétege lesz csupán a miénk: a szereplők, helyszínek, az idő s a konkrét események. Közelebről nézve átviláglik a mögöttes tartalom: a szimbolikus tanítás, példaadás, megerősítés, társadalmi elvárások, a közösségi értékrend. S ha ennél is beljebb engedjük magunkba a mesét, akkor segíthet a személyiségünk mélyén rejlő konfliktusok feloldásában.

Az egyik legnehezebb dolog olyan történethez nyúlni színpadon, melyet sokan ismernek, akár többféle értelmezésben is láttak már. Vagy legalábbis sokan hiszik, hogy ismerik. Csak annyit mondok, hogy adva van egy apró, szőke fiú s az ő rózsája, no meg egy róka, akit meg kell szelídíteni... S hogy jól csak a szívvel lát az ember. Ugye, már meg is van? Hát persze: *A kis herceg!* S általában van mellé személyes vélemény is: „Ezerszer olvastam!” vagy „Sosem olvastam el újra!” – mert ilyen megosztó „kis történet” ez. Nem könnyű, de mindenképpen kortalan mondandójú alkotás *Antoine de Saint-Exupéry* legismertebb regénye. Éppúgy nem könnyű, de kortalan gondolatokkal teli lehet e mű bármely adaptációja is. E sokféleképp láttatható, befogadható, olvasható történet – melynek kapcsán még az sem mondható ki bizonyosan, hogy felnőtteknek vagy gyerekeknek szól-e inkább – színre vitele komoly feladat. A rendező nyilván számol ezzel, s talán nem is meri feladatául kitűzni, hogy minden elvárásnak megfeleljen.

A bajai közönség elé ezúttal *Ottmár Attila* rendezésében és olvasatában tárult *Saint-Exupéry* világa, a kis szőke herceg meséje. Gyerekmese? Felnőtt mese? Mesébe bújtatott társadalomkritika? Lehet egyáltalán mese az a történet, amelyben iszákos, öntelt, kapzsi, fanatikus felnőttforma emberek szerepelnek, s amelyben a szeretetreméltó főszereplőt

megmarja a kígyó, s az az égbe költözik? A kortalan főszereplő (aki ugyan gyermeknek tűnik, de komolyabban gondolkodik a felnőttknél) napjaink emberéhez hasonló figurákkal találkozik a különböző bolygókon.

Két kulcsszereplő: a kis herceg (Hegyi Hunor) és a Pilóta (Miklós Marcell Nimród)

Majd azután napjainkat elhagyva újra a semmibe/mindenségbe lép vissza. Valljuk be, furcsa gondolatmenet. Ám Saint-Exupéry úgy vélte: „A gyerekek mindent elfogadnak, ami természetes. A halál természetes, így ezt is elfogadják majd.”

Mesét láttunk, mégsem tipikus mai mese ez. Sok dolog van benne, ami nehéz kérdéseket vethet fel a gyermeki lélekben: története magányról, felelősségről, halálról, gyászról szól. Napjaink tévécsatornáit nem ilyen meséket sugároznak. A készen kapott, idegenből érkező történeteket egyedül nézik otthon a gyerekek. Nincs szükség a képzelőerőre. Ha valami félelmet kelt, vagy nem világos, nincs, aki segítse a megértést, és útba igazítson. Nincs a háttérben a közös kultúra, a biztonságot adó hagyományos értékrend. Szegényes, sokszor helytelen nyelvhasználatuk fejlődés helyett inkább visszafejlődést eredményez.

Az előadást látva egyértelművé vált számomra, hogy a darab rendezője számolt mindezen kérdésekkel. A jó mese tulajdonképpen ilyen: mindenkihez szól! A mese régente is nagyobb közösséget szólított meg (gondoljunk a társas munkák közben elhangzó mesés történetekre), így adva volt a hallgatóság számára a közösségi együttlét, együtt gondolkodás, a képzelőerő fejlődése, az igazságérzet helyes alakulása, a szimbolikus beszédmód megértése, a közösségi normák átadása, s ezzel együtt a kultúra hagyományozódása. Ha valaki – gyermek vagy felnőtt – eltévedt mindezek útvesztőjében, a közösség, mint állandó jelenlévő segített neki az eligazodásban. S milyen jó dolog, hogy ezt a mesét sem egyedül látta ezen az estén a legtöbb gyermek és felnőtt, hanem egymás társaságában! Ott voltunk egymásnak, együtt izgultunk, együtt sírtunk, együtt mosolyogtunk.

Ottmár Attila remekül aknázza ki a színházi tér és az alaptörténet lehetőségeit, játszatja egymásba a valóságot és fikciót, a modern elemeket (jelmezek, kellékek, a táncos jelek, zene) és a hagyományos történetmondást. Az előadás első pillanatait zsebre vágják a nézők, hiszen a csillagos ég megidézése, a Pilóta nézőtérrel való érkezése megadja a nézőnek azt az érzetet, hogy az est történéseinek magunk is részesei vagyunk, s ami a színpadon zajlik, kicsit velünk is történik.

Jó ritmusban pörögnek a jelenetek, váltanak a helyszínek, s amikor már úgy éreznék, hogy sok vagy hangos, megjelenik a két hófehér madár (Pozsonyi Borka, Antal Réka), akiknek vissza-visszatérése mindig lassít a zakatoláson. Mozdulataik, lényük nyugalmat, harmóniát sugároz. Ahogyan a kis herceg személye is. Még izgatott kérdései, kiábrándultsága is nyugalommal teli. Remek alakítás, egymásra

talál benne szerep és színész (Hegyi Hunor). Valójában neki egészen elhinném színpad és jelmez nélkül is ezeket a kérdéseket. Hiteles, szép játék!

Történetbéli társa a Pilóta (Miklós Marcell Nimród). A felnőtt, a másik világ, énünk nem gyermeki fele. Mindig siet, örökké dolgozik, hiszen az idő sürget. Nem lehet napokat rostokolni egy meghibásodott repülővel a szívatagban. Racionális figura, határozott ellenpontja a kis szöke jövevénynek, akinek hatására mégis el-gondolkodik, visszazökken, rajzol...Újra, bár állítása szerint nem tud jól (a felnőtt önkritika), mégiscsak megrajzolja azt a bárányt. S bár látszólag ellenpontjai egymásnak, mégis egységben és ellenkezésben teljesedik ki kettejük figurája. Szükségük van egymásra a történetben éppúgy, ahogyan a színpadon is; jól érezhető, hogy ők ketten nem csupán mint szereplők, hanem mint színészek, játékosok is szövetségre léptek.

A táncosok tagjai összehangoltan, remek koreográfiákkal, lendületesen jelenítik meg a különböző helyszíneket, támogatják a színpadon megjelenő karakterek külső vagy éppen belső világát. Mozdulataik áramlása viszi magával, utaztatja a közönséget a bolygók közötti térben is. Örömmel fedeztem fel a mozdulatsorokba csomagolt kritikus, humoros tartalmakat. A táncos, mozgásos egységek szereplőinek legtöbbször érezhető volt, hogy tisztában van szerepének, mozdulatainak jelentésével és megformált karakterek jelentőségével vagy épp jelentéktelenségével.

A bolygók urai más-más eszmétől vezérelve (az eszme fogságában) töltik mindennapjaikat „saját bolygójuk” zárt világában. Vajon egyik-másikukban magunkra, a bennünket körülvevő valóságra ismertünk? Vagy felidéződött valamelyikünkben a kis hercegnek köszönhetően a felnőttek világába való egykori beavatódásunk, csalódásaink? Szöveg, jelmezek/kellékek, mozdulatsorok és színészi játék egysége telitalálat volt a legtöbb megjelenített bolygó esetében.

Az eredeti történet ismerői minden bizonyosan nagyon várták a kis herceg „társainak” megjelenését is. A hiú, kényeskedő rózsza (*Goretity Mirjana*), az elvadult, ám megszelídítésre vágyó róka (*Vidák Dorka Hanna*) és a félelmetesnek tűnő kígyó (*Lajdi Zselyke Apolka*) szép formában kerülnek színpadra. Fialatkoruk ellenére mindhárman érett, érzékeny alakítást nyújtanak.

Számomra egy-két pillanatban ugyan „zajos” volt a színpad (például a herceg és a kígyó végső találkozásakor), ám jól tudom, hogy a videójátékok, 3D-s filmek, hangos plázamozik világában jártas fiatalabb korosztály ingerküszöbe magasabb az enyémnél, s ők bizony

igénylik a nagyon látványos elemeket. A színpadkép egyébiránt a cselekmény helyszíneinek tökéletes keretet adott, sem többre, sem kevesebbre nem volt szükség. Jó, hogy ezek a fiatalok, a játszó testközelből tapasztalhatták meg Saint-Exupéry különös világát, s bennünket is beengedtek ebbe az általuk újaterepített, *másként mentett*, ám lényegi mondanóit mégis megőrző alkotásba.

Az alapmű – így a darab is – szól a felnőtté válásról, hogy az idő múlásával egyszer csak mindannyian végérvényesen megszűnünk gyermeknek lenni. A társadalmi és önmagunkkal szemben támasztott elvárások mentén előbbre helyezük felnőtt énünket, s ennek nyomán lassan eltűnik gyermeki mivoltunk. Így valójában a kis szöke herceg bennünk nem meghal, csupán eltűnik, felülíródik.

Fókuszba helyeződik még a magány s az abból való kitörés vágya, valamint az érzelmeken, gyengédségen alapuló kapcsolatok fontossága. A mai gyerekeket, fiatalokat beszippantó digitális világban sok-sok kapcsolat vesz bennünket körül. Ismerősök, barátok, lájkolók, diszlájkolók népes csapata figyeli minden lépésünket – feltéve, ha hagyjuk. Rohanunk, könyöklünk, időhiánnyal küszködünk, elfelejtjük valódi kapcsolatainkat valódi embertársainkkal. Egyre inkább csak a virtuális térben létező, kapcsolataink is áttevődtek oda. Lassan mindannyiunkat újra meg kell szelídíteni valakinek. Például egy messziről érkező, éppen a mi rajzunkra, társaságunkra, válaszaikra váró kis hercegrek.

Így azután nagyon is rendjén van az, hogy egy apró, szöke herceg jár közöttünk 2023 első virágillatú estéin. Apró és szöke, a történet szerint nem közülünk való, mégis nagyon emberi: őszinte és roppantmód szeretetreméltó. Célja, hogy szembesítsen minket az élet nagy igazságaival, önmagunkkal, s eközben láthatóvá varázsolja a láthatatlant, hihetővé a hihetlent, barátá a félelmetest.

Gyerekek a nézőtérben, gyerekek a színpadon! Mesélnek nekünk! Mesélünk egymásnak! Meséljünk egymásnak a színházból kilépve is! Nagyobb szükségünk van rá, mint valaha. *Akik elmerülnek a tündérmese mondanivalójában, azok számára a mese mély, csendes tóvá válik, mely először a belé tekintő saját képét tükrözi vissza; de mögötte hamarosan feltárlanak a lélekben zajló folyamatok – a mélység, s az, hogy hogyan érzük el a békét magunkban és a világban, amely a küzdelmeink jutalma.* (Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg. A Bajai Fialatok Színházának előadása két felvonásban. Baja Városi Színházterem, 2023. április, rendezte: Ottmár Attila*) ■

Pecsenye

Szünder Dezső

■ Mi itt, Európa közepén ebben a kicsi, ám annál szebb országban ahányan, annyifélék vagyunk. Tizedeljen bennünket bármily vész, „áldjon vagy verjen sors keze”, jókedvünket, töretlen optimizmusunkat, egy jobb életbe vetett hitünket a rengeteg negatív hatás ellenére sem adjuk fel – és remélem, ez még sokáig így is marad. Persze, kesergünk eleget, olykor talán többet is, mint kellene, de a komor napok után mindig kisüt a reményt adó napsugár, megvilágítva testünket, lelkünket, szellemünket.

A két világháborút, az '56-os forradalmat is túlélte, Trianon szabdalta nemzetünk jelenleg – és bízom benne, még nagyon sokáig – megannyi nemzetiséggel, nációval, népcsoporttal él együtt. Én bízom benne, hogy mindez nem elválaszt, hanem összeköt, megerősít bennünket.

Hazánk gasztronómiája is sokkal színesebb, ízesebb, sokrétűbb, mint azt talán elsőre gondolnánk. Ez nem csupán saját gyökereinknek, szokásainknak köszönhető, hanem annak is, hogy máig jelentős hatást gyakorolnak rá a velünk élő nemzetiségek, kisebbségek is. Hosszú sorokon keresztül lehetne mesélni azon ételekről, melyeket hazánkban változtatásokkal vagy éppen anélkül emeltünk át saját gasztronómiánkba. Ugyanakkor számtalan olyan étel is létezik, melyet – olykor nem kis magyar hatásra – határainkon túl is ismernek és készítenek – és ez így is van rendjén.

Az elmúlt néhány hónapban munkám során a más nemzetekkel és hazai kisebbségekkel szembeni, az átlagosnál eleve is nagyobb toleranciám csak tovább erősödött. Olyan helyen dolgozom, ahol közösen munkát végezve békésen megfér egymás mellett a jelenleg viharvert Ukrajna jó néhány állampolgára, a Fülöp-szigetek mindig vidám népe és végül, de nyilván nem utolsósorban mi, magyarok. Egyelőre még nem cseréltem senkivel receptet, de ami késik, nem múlik; ha megtörténik, arról minden bizonnyal a kedves Olvasó is értesülni fog.

Van egy nép kis országunkban, amelynek tagjai muzsikaszóval kísérik utolsó útjukra eltávozott rokonaikat, ismerőseiket. A zenélésnél is jobban szeretik azonban az evést, ivást, mulatozást. Konyhájukat azonban azok sem ismerik eléggé, akik egyébként avatott gasztronómiai szakértőnek számítanak. Pedig ételeik egyszerűségük ellenére (vagy talán éppen azért) ízesek, színesek – akárcsak a ruhatáruk –, a kifo-

gástalan minőségű hozzávalók és a konyhai műveletek pedig jellegzetes ízvilágot kölcsönöznek azoknak. Az alapanyagok mellett a másik titok is: az ételek túlzott hőkezelése szigorúan tilos, ami egyáltalán nem azt jelenti, hogy nyersen vagy rágósan kerüljenek a család asztalára. Őseik hajdanán Indiából vándoroltak el, útjuk során vált szokássá, hogy azóta is szívesen készítenek a szabad ég alatt is előállítható ételeket. A vándorlás kiinduló helyszínét, az indiai Pandzsáb (öt folyó) térségét pedig a mai napig őrzik nyelvükben: 'pandzs' = öt. Átmulatni egy egész éjszakát, szinte rosszulégit enni, inni, minden pénzt elkölteni, majd másnap vidáman, mosolyogva mindezt újrakezdeni, nos, erre talán csak ők képesek.

No, de kik is ők? Régen, amikor még divat volt a nagy lakodalom, a sok résztvevős mulatság, akkor a cigányzenészek csak az est legvégén kaphattak ételt, amikor már mindenki fáradtan hazament. Történt egy alkalommal, hogy az egyik zenész már éjfél után nem sokkal nagyon éhes lett. Az éhség pedig nagy úr. Az éhes zenész elcsent egy nagy darab sült húst az egyik asztalról, majd – hogy senki ne vegye észre – az egészet mohón elkezdte befalni. A nagy igyekezet nem volt túl jó gondolat, mert a sietségtől egy falat megakadt az éhes zenész torkán. Állítólag e történet révén alakult ki a mondás: *cigányútra ment a falat*, és talán ezután nevezték el a sült sertéstarját cigánypecsenyének. Hogy a történetben mennyi az igazság, persze kérdéses, egy biztos: az alábbiakban a hazai éttermek egyik legnépszerűbb ételének a receptje következik.

Az én cigánypecsenyém

Vásároljunk a hentesnél csont nélküli sertéstarját. Kérjük meg, hogy fél ujjnyi szeletre vágja fel. Otthon ne klopfoljuk ki, hanem pácoljuk be sütés előtt néhány órával. Olajba keverjük bele sót, borsot, csemege fűszerpaprikát és néhány gerezd reszelt fokhagymát. Kenjük be a páccal alaposan a hússzeletek mindkét oldalát, fektessük egy tálba, majd a maradék pácot öntsük rá. Néhány óra múlva vágjunk le fejenként és hússzeletenként egy szelet kolozsvári szalonnát, szintén ne túl vékony szeletet. A szeletet vagdossuk be háromnegyedéig, majd tapadásmentes serpenyőben süssük ki belőle a zsír közel háromnegyedét. A kiszült szeleteket vegyük ki a zsírból, a visszamaradt zsiradékot pedig süssük meg a pácolt tarjaszeleteket oldalanként 6-8 perc alatt. A köretnek szánt burgonyákat hámozzuk meg, majd darabonként vágjuk 4-6 hasábra. Tegyük egy sütőlemezre, szórjunk rá sót, borsot, kevés fűszerpaprikát, és sütőben 40-45 perc alatt süssük meg. Az utolsó 10 percben kapcsoljuk be a grill funkciót, hogy a krumplik ropogósak legyenek. A sütés során ne felejtjük el 15 percnként átkeverni a krumplikat.

Tegyük a tányérra fejenként egy hússzeletet, kenjük meg bőven áttört fokhagymával, fektessük rá egy szelet kiszült szalonnát, melynek egyik oldalát alaposan megszórunk pirospaprikával. A sült krumplit tálaljuk a hús mellé, kínáljunk mellé házi csalamádét vagy csípős almapiplikát.

Jó étvágyat! ■

Galéria Horváth Katalin képeiből

